

การพัฒนาการอาชีวศึกษา

นิยาม

การพัฒนาการอาชีวศึกษาไทย (The Development of Thai Vocational Education) หมายถึง ความเป็นมาของการพัฒนาการจัดอาชีวศึกษาของไทยเชิงประวัติศาสตร์ ตั้งแต่สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น สมัยการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 สงครามเอเชียบูรพา สมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จนถึงปัจจุบัน ครอบคลุมการจัดสอน 5 สาขาวิชา คือ ช่างอุตสาหกรรม เกษตรกรรม คหกรรมศาสตร์ พณิชยกรรมและศิลปหัตถกรรม

สมัยสุโขทัย (พ.ศ. 1800 ถึง พ.ศ. 1921)

การศึกษาวิชาชีพในสมัยสุโขทัยเป็นการถ่ายทอดกันภายในครอบครัว เช่น งานช่างทอง ช่างไม้ ช่างเหล็ก และอื่นๆ นอกจากนี้ก็มีงานศิลปหัตถกรรมต่างๆ ซึ่งจะพบได้ตามวัดวาอาราม เป็นงานด้านจิตรกรรม ปฏิมกรรม และการแกะสลักลวดลายต่างๆ การให้ความรู้ด้านอาชีวศึกษาในยุคนั้นจะกระทำกันทั้งในครอบครัวและวัด งานช่างและงานเกษตรกรรมได้รับการถ่ายทอดจากบิดามารดาไปสู่ลูกหลาน ลูกหญิงมักจะได้รับ การอบรมสั่งสอนเกี่ยวกับกิจการบ้านเรือน การทอผ้า และการประกอบอาหาร เป็นต้น นอกจากนี้คนไทยในสมัยนั้นยังได้รับการศึกษา และรู้จักการสร้างอ่างเก็บน้ำ การทำชลประทาน

และการหล่อพระพุทธรูป พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในสมัยนั้น เช่น พระพุทธรชินราชและพระพุทธรชินสีห์ ซึ่งมีความงดงามมาก ส่วนอาชีพด้านหัตถกรรมที่ขึ้นหน้าขึ้นตามากที่สุดก็คือการทำถ้วยชามสังคโลก ทำกันเป็นล่ำเป็นสันจนกลายเป็นสินค้าส่งออกไปต่างประเทศ (จากหลักฐานประวัติศาสตร์พ่อขุนรามคำแหงได้ เสด็จประพาสประเทศจีน พระองค์ได้นำช่างจีนที่ชำนาญการปั้นถ้วยชามเข้ามาตั้งเตาเผาขึ้นที่เมืองสวรรคโลก)

สมัยอยุธยา (พ.ศ. 1893 ถึง พ.ศ. 2310)

ในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 มีการติดต่อกับต่างประเทศ ชาวยุโรปชาติโปรตุเกสเป็นชาติแรกที่ได้เข้ามา โดยนำเอาอารยธรรมแบบตะวันตกและวิชาการสมัยใหม่เข้ามาเผยแพร่ เช่น การใช้ปืนใหญ่ การต่อเรือ ตำรายา ตลอดจนวิธีทำของหวานที่ใช้ไข่เป็นส่วนผสม เช่น ทองหยิบ ทองหยอด ฟอยทอง และสังขยา เป็นต้น

ต่อมาในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ชาวยุโรปชาติฝรั่งเศสได้เข้ามาเจริญสัมพันธไมตรี ได้นำเอาความรู้ต่างๆ มาเผยแพร่ เช่น ศาสนาคริสต์ วิชาดาราศาสตร์ การก่อสร้าง การต่อเรือ และภาษาฝรั่งเศส จนมีการจัดตั้งโรงเรียนสอนภาษาต่างประเทศขึ้นทางการศึกษาวิชานั้น พ.ศ. 2227 ทางกรไทยได้ส่งคนไทย 4 คน ไปศึกษาวิชาการก่อสร้างช่างทำน้ำพุ ช่างเงินและช่างทองในประเทศฝรั่งเศส

ในรัชสมัยพระเจ้าบรมโกศ พระองค์ทรงสนพระทัยในทางศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ได้ทรงบูรณะปฏิสังขรณ์ พระพุทธบาทที่สระบุรี ทางด้านการศึกษาวิชาซีพีก็มีความเจริญสูงสุด เช่น มีการสอนวิชาการแกะสลัก กลึง หล่อและปั้น ตลอดจนการค้าขายก็แพร่หลายออกไป ทำความเจริญให้แก่กรุงศรีอยุธยาขณะนั้นเป็นอย่างมาก

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 2325 ถึง พ.ศ. 2474)

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ได้ทรงย้ายราชธานีมาอยู่กรุงเทพฯ และหลังจากเหตุการณ์ วนวายต่างๆ ทางด้านศึกษาสงครามได้ผ่อนคลายลงบ้างแล้ว พระองค์ได้ทรงทะนุบำรุงและปฏิสังขรณ์บ้านเมือง การศึกษา เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมให้มีความเจริญรุ่งเรืองขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่วนทางด้านวิชาซีพีพระองค์ได้ทรงตั้งกรมช่างสิบหมู่¹ เพื่อฝึกอบรมให้เป็นช่างหลวงสำหรับทำการ ก่อสร้างประสาธพระราชวัง วัดวาอารามต่างๆ ด้วยศิลปะและฝีมืออันประณีตงดงาม เช่น วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) และวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว)

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

ได้ทรงทะนุบำรุงทางด้านพระศาสนา เช่น ทรงโปรดให้มีการสอบไล่พระปริยัติธรรมจนถึง 9 ประโยค ทำให้การศึกษาทางภาษาบาลีรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก นอกจากนี้พระองค์ทรงเชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์และอักษรศาสตร์ โดยเฉพาะทางวรรณคดี เช่น อิเหนา รามเกียรติ์ สังข์ทอง ไกรทอง เป็นต้น ส่วนทางด้านวิชาซีพีนั้น ทรงให้มีการปรับปรุงวิชาช่างถม การก่อสร้างป้อมปราการ และการต่อเรือสำเภา เป็นต้น

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

ประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียงของไทย ได้ตกเป็นอาณานิคมของประเทศจักรวรรดินิยมไปเกือบทั้งหมด แต่ด้วยพระปรีชาสามารถของพระองค์ที่รู้จักการผ่อนสั้น ผ่อนยาว จึงทำให้ไทยสามารถรักษาเอกราชเอาไว้ได้ และเมื่อมีการติดต่อกับชาวตะวันตกมากขึ้น พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นว่าถึงเวลาแล้วที่เราจะต้องเร่งเรียนรู้อารยธรรมของชาวตะวันตก ประกอบกับใน พ.ศ.2371 พวกมิชชันนารีอเมริกา

¹ หาคำความรู้ เรื่อง “ช่างสิบหมู่” เพิ่มเติมได้จากสารานุกรมศึกษาศาสตร์ ฉบับเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ. หน้า 233-245

ได้เข้ามาเมืองไทย จึงมีเจ้านายที่มีความคิดอ่านก้าวหน้าหลายพระองค์ได้เข้าเรียนภาษาอังกฤษและวิชาการต่างๆ จากหมอสอนศาสนา เช่น กรมหลวงมหิศวรินทราเมศ ทรงศึกษาวิชาการช่างฝรั่ง นายโหมค อมาตยกุล (พระยาสุรเสนา) ศึกษาวิชาเครื่องจักร วิชาประสมธาตุ และการถ่ายรูป

พระราชกรณียกิจที่นับว่าสำคัญอีกประการหนึ่ง ก็คือในการทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ปฏิสังขรณ์วัด พระเชตุพนฯ นั้น ทรงให้รวบรวมวิชาความรู้ต่างๆ จารึกลงในแผ่นศิลาประดับไว้รอบระเบียงพระเชตุพนฯ ด้วยทรงเกรงว่าวิทยาการต่างๆ ของไทยจะสูญหายไป บรรดาวิทยาการที่จารึกไว้แบ่งออกได้เป็น 3 หมวด คือ หมวดที่ 1 อักษรศาสตร์ อธิบายถึงลักษณะของฉันทลักษณ์ เช่น โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน และกลบท หมวดที่ 2 แพทยศาสตร์ มีตำรายารักษาโรค คุณสมบัติของสมุนไพร ตำราหมอนวด โดยมีแผนภูมิแสดงที่ตั้งของเส้นต่างๆ ประกอบให้เห็นชัด หมวดที่ 3 ช่างฝีมือ เช่น ช่างเขียน แกะสลัก กลึง หล่อ ปั้น รวมทั้งเครื่องประดับต่างๆ

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2325 ถึง พ.ศ. 2411)

พระองค์ได้ทรงสร้างความเจริญให้แก่บ้านเมืองในทุกด้าน ทั้งนี้เพื่อยกฐานะการดำรงชีวิตของประชาชนให้สูงขึ้น และเพื่อการต่อต้านการรุกรานของจักรวรรดินิยม แต่การศึกษาทางด้านพุทธศึกษาก็ยังคงอยู่ในวัดเป็นส่วนใหญ่ ส่วนการช่างฝีมือก็ยังคงเป็นการสอนภายในครอบครัวของตนเอง เด็กหญิงจะได้รับการศึกษาในด้าน

ความเป็นแม่บ้านแม่เรือน โดยการรับใช้อยู่ในวัง เจ้านายชั้นสูง

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2411 ถึง พ.ศ. 2453)

พระองค์เสด็จขึ้นครองราชย์เมื่อ พ.ศ. 2411 ก็ได้ทรงดำเนินนโยบายตามแนวทางที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ได้ทรงวางไว้ และจากการที่พระองค์ทรงมีความรู้ภาษาอังกฤษเป็นอย่างดี เพราะได้ศึกษากับหม่อมแอนนา เอช เลียวโนเวนส์ ประกอบกับทรงตระหนักถึงภัยคุกคามของจักรวรรดินิยมอังกฤษและฝรั่งเศส จึงทรงปรับปรุงบ้านเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางการศึกษา กล่าวคือโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นในพระบรมมหาราชวังเมื่อ พ.ศ. 2414 นับเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ไทยที่มีโรงเรียนตามรูปแบบที่ถูกต้องแท้จริง จุดประสงค์ก็เพื่อที่จะฝึกคนเข้ารับราชการ โดยมีการสอนหนังสือไทยสอนคิดเลขและขนบธรรมเนียมราชการ โดยมีพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) เป็นอาจารย์ใหญ่

ปี พ.ศ. 2425 พระองค์โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนต่างๆ เพิ่มขึ้นอีกคือ โรงเรียนภาษาอังกฤษ โรงเรียนมหาดเล็กที่พระตำหนักสวนกุหลาบ โรงเรียนท่าแพนที่โรงเรียนสำหรับพระเจ้าลูกยาเธอ และโรงเรียนพระปริยัติธรรม อย่างไรก็ตามการจัดการศึกษาเท่าที่ได้ดำเนินการไปนั้น ก็ยังจำกัดวงอยู่แต่ในหมู่เจ้านายและข้าราชการชั้นสูง ต่อมาเมื่อพระองค์ทรงเห็นว่าราษฎรทั่วไปเริ่มสนใจและเกิดความเข้าใจดีว่าการเรียนหนังสือนั้นไม่ใช่ทางราชการจะเกณฑ์ไปเป็นทหารโดยไม่สมัครใจ จึงทรงโปรดให้ขยาย โรงเรียนออกไปอีก

โดยอาศัยวัดเป็นที่ตั้งโรงเรียน โรงเรียนที่ได้ทรงตั้งขึ้นเป็นแห่งแรกคือที่วัดมหารณพารามเมื่อ พ.ศ. 2427 นับว่าเป็นการศึกษาที่ได้ขยายไปสู่ราษฎรเป็นครั้งแรกและเพื่อให้การจัดการศึกษาได้แพร่หลายออกไปยังหัวเมือง จึงได้ตั้งกรมศึกษาธิการขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2430 โรงเรียนที่ได้จัดตั้งขึ้นในต่างจังหวัด คือ อยุธยา อ่างทอง สมุทรปราการ ลพบุรี นครชัยศรี (นครปฐม) ราชบุรี เพชรบุรี มโนรมย์ (ชัยนาท) และที่ทำเรือพระพุทธบาท (สระบุรี) ต่อมาได้มีพระบรมราชโองการยกฐานะกรมธรรมการขึ้นเป็นกระทรวงธรรมการ เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2435 แบ่งส่วนราชการออกเป็น 5 กรม ได้แก่

1. กรมพระธรรมการกลาง
2. กรมศึกษาธิการ
3. กรมพยาบาล
4. กรมพิพิธภัณฑ์ และ
5. กรมสังฆการี

พ.ศ. 2441 ประเทศไทยประกาศโครงการศึกษาชาติฉบับแรกสืบเนื่องจากที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ เสด็จกลับจากการประพาสทวีปยุโรป เมื่อพ.ศ. 2441 พระองค์ทรงเห็นความเจริญก้าวหน้าทางการศึกษาจากชาติต่างๆ ในทวีปยุโรปประกอบกับความล้าหลังของการศึกษาในประเทศ เช่น นักเรียนที่ส่งไปเรียนต่างประเทศปรากฏว่ามีพื้นฐานความรู้ต่ำ ต้องเรียนซ่อมพื้นฐานหลายปีจึงสามารถเรียนต่อไปตามปกติได้ พระองค์ทรงโปรดให้พระยาวิสุทธสุริยศักดิ์(ม.ร.ว.

เปีย มาลากุล) ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูตพิเศษประจำประเทศอังกฤษเสนอความเห็นและกรมศึกษาธิการได้ประมวลข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการศึกษาแบบอังกฤษ จึงได้ประกาศออกมาเป็นโครงการศึกษาชาติ พ.ศ. 2441

ในโครงการศึกษานี้จัดให้มีการเรียนสามัญและการศึกษาพิเศษสำหรับไปประกอบอาชีพเป็นการเรียนจำเพาะสิ่งหรือความรู้เฉพาะอย่างให้ชำนาญดี โรงเรียนหรือวิทยาลัย พิเศษที่ตั้งขึ้นเพื่อการเล่าเรียนพิเศษจำเพาะวิชาหรือจำเพาะความรู้ ได้แก่ โรงเรียนฝึกหัดครูอาจารย์ โรงเรียนฝึกหัดข้าราชการพลเรือน โรงเรียนกฎหมาย โรงเรียนแพทย์ โรงเรียนตันกลอินเฮอร์เนียร์ โรงเรียนตรวจวัดท่าแพนที่ โรงเรียนเพาะปลูก โรงเรียนการค้า โรงเรียนสุศิลป์ (fine arts school) โรงเรียนช่างและหัตถกรรม และโรงเรียนอื่นๆ สำหรับศิลปการพิเศษจำเพาะอย่างที่ต้องการ¹

นอกจากนี้พระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ ยังได้ทูลเกล้าฯ ถวายความเห็นที่จะจัดตั้งการศึกษาด้านศิลปศาสตร์ขึ้น โดยให้เหตุผลว่า วิชาศิลปศาสตร์เป็นการศึกษาที่จะสอนให้ประชากรราษฎรทั้งหลายอันไม่มีงานทำและที่ชอบเที่ยวเตร่เร่ร่อนไปไม่รู้ทางที่จะทำมาหากินได้รอบรู้วิธี และทางทำมาหาเลี้ยงชีพ และชักจูงให้มีความขยันขันแข็งและหลีกเลี่ยงที่หันเหไปในที่ไม่ชอบธรรมและฝึกหัดฝีมือให้ชำนาญในการหัตถกรรมโกศลนั้น เป็นต้น

¹ กระทรวงศึกษาธิการ ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2435-2507

จึงได้มีการจัดตั้งโรงเรียนฝึกออาชีพนั้น หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าศิลปศาสตร์ศึกษาสถาน (Industrial School) มีหน้าที่ฝึกหัดคนให้ชำนาญจัดการขายสิ่งของที่นักเรียนผลิต ทำบัญชี จัดหางาน สำหรับการรับจ้างและการค้าขายวิชาศิลปศาสตร์ จัดจำแนกออกได้เป็น 3 จำพวก คือ

1. หัตถกรรม ได้แก่ การช่างต่างๆ เช่น ช่างไม้ ช่างเหล็ก ช่างสลัก ช่างแกะ ช่างปั้น ช่างเหล็กวิลาส ช่างเขียน ช่างวาด ช่างชักรูป ช่างทำอิฐ ช่างก่อและปลูกเรือน ช่างทาสี ช่างฟอกหนัง ช่างขัดทอง และช่างตัดเสื้อ

2. กสิกรรม ได้แก่ การเพาะปลูก สอนทำไร่ ทำนา ทำสวน สอนการประสมดินปุ๋ย และการรู้จักปฏิบัติบำรุงพืชพันธุ์ไม้ให้บริบูรณ์ และงอกงามได้ประโยชน์เต็มที่

3. คฤหกิจ ได้แก่ สอนการเรือน บันทึบบัญชี เย็บปักถักร้อย ทำกับข้าวของกิน จัดเหี้ยเหือน รักษาความสะอาดสะอาดบ้าน ร้อยดอกไม้ ทำขนมต่างๆ สำหรับขาย¹

พ.ศ. 2445 โปรดเกล้าฯ ให้พระยาวิสุทธสุริยศักดิ์พร้อมกับหลวงไพศาลศิลปศาสตร์ (เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี) เดินทางไปรับสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว) ที่ประเทศญี่ปุ่นและถือโอกาสดูงานการศึกษาของญี่ปุ่นด้วย เมื่อกลับมาหลวงไพศาลศิลปศาสตร์จึงได้นำรายงานการศึกษาของญี่ปุ่นขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย ปรากฏว่าเป็นที่พอพระราชหฤทัย จึงได้

ประกาศใช้เป็นแผนการศึกษา พ.ศ. 2445 แทนฉบับ พ.ศ. 2441 ต่อไป

ตามโครงการศึกษานี้แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ภาค คือ สามัญศึกษาและวิสามัญศึกษา แยกออกจากกัน สามัญศึกษาหมายถึง ความรู้สามัญที่บุคคลทุกคนควรมีความรู้สำหรับเป็นแนวทางที่จะประกอบการเลี้ยงชีพและดำรงตนเป็นพลเมืองดี แบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ ประถมมัธยม และอุดมศึกษา ส่วนวิสามัญศึกษา ได้แก่ การศึกษาวิชาความรู้หรือศิลปะการฝึกหัดอย่างใด ๆ ซึ่งไม่จำเป็นที่ทุกคนต้องรู้ เว้นแต่จะมีนิสัยในทางนั้น และปรารถนาที่จะเรียนเพื่อไปประกอบอาชีพในทางนั้น เช่น เรียนเป็นช่าง แพทย์ และครู เป็นต้น วิชาเหล่านี้บางอย่างก็เป็นหน้าที่ของกรมศึกษาธิการ บางอย่างก็เป็นหน้าที่ของกรมหรือ กระทรวงอื่นจัด วิสามัญศึกษานี้แบ่งออกเป็น 3 ตอน แต่ละตอนรับช่วงจากสามัญศึกษาคือ วิสามัญตอนต้น เรียกว่าประถมพิเศษ วิสามัญชั้นกลาง เรียกว่ามัธยมศึกษาพิเศษและวิสามัญศึกษาชั้นสูง เรียกว่าอุดมศึกษา

พ.ศ. 2443 ได้มีการเปิดโรงเรียนประถมพิเศษ อังกฤษที่วัดสัมพันธวงศ์ ต่อมาได้มีการปรับปรุงหลักสูตรให้กว้างขวางขึ้น โดยเพิ่มวิชาเสมือนพนักงาน วิชาค้าขายและการบัญชี เพื่อให้กุลบุตรกุลธิดาศึกษาวิชาชีพเป็นการดำเนินชีวิต ต่อมาโรงเรียนนี้ได้ย้ายมาตั้งที่วัดมหาพฤฒาราม เมื่อ พ.ศ. 2445 เรียกว่า โรงเรียนพณิชยการวัดมหาพฤฒาราม ถือได้ว่าเป็นโรงเรียนพณิชยการแห่งแรกของไทย

¹ “ลายพระหัตถ์เกี่ยวกับการศึกษา” ประมวลพระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, พ.ศ. 2514.

พ.ศ. 2453 ได้เปิดโรงเรียนพาณิชย์การแห่งที่สองขึ้นที่วัดราชบูรณะ ต่อมาภายหลังได้ยุบไปรวมกับโรงเรียนพาณิชย์การวัดมหาพฤฒารามในปี พ.ศ. 2459 และปีเดียวกัน นี้ก็ได้ย้ายโรงเรียนใหม่นี้ไปที่วัดแก้วฟ้าล่าง สีพระยา

พ.ศ. 2448 เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เมื่อครั้งเป็นหลวงไพศาลศิลปศาสตร์ เจ้ากรมราชบัณฑิตได้ก่อตั้งกองช่างแกะไม้ สำหรับพิมพ์ภาพแทรกประกอบแบบเรียนของกระทรวงธรรมการ เมื่อมีงานพิมพ์ภาพแทรกมากขึ้น จึงได้ออกกิจการกองช่างแกะไม้ไปขึ้นอยู่กับสามัคยาจารย์สมาคม เมื่อ พ.ศ. 2450 โดยมีเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีนายกรัฐมนตรีเป็นผู้อำนวยการ และได้เริ่มการฝึกอาชีพศิลปหัตถกรรมขึ้น เปิดรับนักเรียน 6 คน ช่างเขียน 2 คน นักเรียนฝึกหัดอาชีพได้ทำการผลิตแม่พิมพ์ภาพแกะไม้ ทำรายได้ให้แก่กองช่างแกะไม้เป็นจำนวนมาก ทำให้กิจการสโมสรสามัคยาจารย์เจริญก้าวหน้า จึงเลื่อนฐานะจากกองช่างแกะไม้เป็นสาขาหนึ่งของสามัคยาจารย์ให้ชื่อว่า “สโมสรช่าง”² (ในที่นี้มีความหมายตรงกับคำว่า “Guild”) การฝึกอาชีพของนักเรียนทำไปพร้อมๆ กันกับรายงานทางการค้า ทำให้กิจการของสโมสรช่างเจริญก้าวหน้าเป็นลำดับ ในปี พ.ศ. 2452 มีนักเรียนเพิ่มเป็น 12 คน และขยายงานมากขึ้นเป็นแผนกปั้น กลึง และเครื่องรัก มีการก่อสร้างอาคารสำหรับฝึกหัดช่างขึ้นเป็นการเฉพาะในแต่ละ

งานช่าง พ.ศ. 2453 มีนักเรียนเพิ่มขึ้นเป็น 77 คน และได้เปิดแผนกช่างถมเพิ่มขึ้น ทำให้งานอาชีพทางหัตถกรรม เครื่องโลหะ การเคาะขึ้นรูป การสลักคน ตลอดจนการลงยาซึ่งกำลังจะสูญหายไปให้ฟื้นฟูเจริญขึ้นมาอีก ผู้ที่สำเร็จการศึกษาจากสโมสรช่างนี้ ส่วนหนึ่งเข้ารับราชการเป็นครูในสังกัดกรมศึกษาธิการ นับว่ามีครูศิลปหัตถกรรมที่สำเร็จจากสถานศึกษาอบรมของทางการเป็นครั้งแรก

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453 ถึง พ.ศ. 2468)

ในรัชสมัยของพระองค์ ปรากฏว่ามีผู้ที่จบการศึกษาจากโรงเรียนแล้วมักนิยมเข้ารับราชการมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นเสมียน จนไม่ค่อยมีตำแหน่งให้อีกต่อไป ทำให้พระองค์ทรงหนักพระทัย รวมทั้งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นในปีพ.ศ. 2454 กระทรวงก็หนักใจจึงได้จัดการปรับปรุงหลักสูตรใหม่ ต้องการปลูกฝังวิชาชีพแก่กุลบุตรกุลธิดามิฉะนั้น จะเรียนเพื่อรับราชการแต่เพียงอย่างเดียว หลักสูตรนี้จัดให้มีการศึกษาสามัญพร้อมกับมีการสอนวิชาชีพ คือ การเพาะปลูก วิชาการค้า และวิชาการฝีมือ โดยให้สอนตั้งแต่ประโยคประถมศึกษา และประโยคมัธยมศึกษาตามแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2452 ดังนั้นกระทรวงธรรมการจึงต้องการครุสาขาดังกล่าวนี้ เพื่อไป

² หากความรู้เรื่องสมาคมกิลด์ (Guild Association) เพิ่มเติมได้จาก สารานุกรมศึกษาศาสตร์ ฉบับเฉลิมพระเกียรติ.

สอนในโรงเรียนสามัญ ได้มีการขอโอนโรงเรียน
ฝึกช่างของสโมสรรช่างไปขึ้นกับกระทรวงธรรมการ
เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2454 ให้ชื่อใหม่ว่า
“โรงเรียนหัตถกรรมราชบูรณะ” จัดเป็นโรงเรียน
ฝึกหัดครูพณิชยการ เกษตรกรรม และศิลป
หัตถกรรม แม้กระนั้นประชาชนก็ยังคงมีทัศนคติ
ที่มุ่งแต่รับราชการและไม่สนใจวิชาชีพต่างๆ
แม้มีให้เลือกเรียนมากมายก็ตาม ดังนั้นพระองค์
จึงทรงมีแนวความคิดสำหรับส่งเสริมวิชาช่างใน
หลายๆแนวทาง แนวทางหนึ่งก็คือ ทรงจัดให้มี
การจัดงานแสดงศิลปหัตถกรรมขึ้นครั้งแรกใน
ปีพ.ศ. 2455 เพื่อเป็นสิ่งจูงใจให้ประชาชนหันมา
เห็นความสำคัญของงานช่าง

เพื่อสนองพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระยาวิสุทธีสุริยศักดิ์
เสนาบดีกระทรวงธรรมการ จึงได้กราบบังคมทูล
ขอรับพระบรมราชานุมัติจัดงานแสดงศิลป
หัตถกรรมขึ้นเพื่อชักจูงเยาวชนให้หันมานิยม
ด้านอาชีพ แทนที่จะมุ่งเข้ารับราชการเป็นเสมียน
ตามที่นิยมกันมาแต่เพียงอย่างเดียว เมื่อได้รับ
พระบรมราชานุมัติแล้ว จึงได้มีการจัดงานแสดง
งานศิลปหัตถกรรมขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ 3
มกราคม พ.ศ. 2455 โดยมีพระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเปิดงาน

ในคำกราบบังคมทูลของเสนาบดีกระทรวง
ธรรมการในพิธีเปิดงานแสดงศิลปหัตถกรรมนัก
เรียนครั้งแรก พ.ศ. 2455 มีดังนี้

“ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระบรม
ราชวโรกาส กราบบังคมทูลพระกรุณาว่าความ
ประสงค์แห่งการศิลปหัตถกรรมนี้ เพื่อจะแนะนำ
ชักจูงให้เด็กชายหญิงในปัจจุบันนี้เอาใจใส่ฝึกหัด
ศิลปหัตถกรรม ซึ่งเป็นทางเลี้ยงชีพต่างๆ เพื่อจะ
กันการที่เด็กทั้งหลายพากันนิยมเป็นเสมียนให้
น้อยลง”¹

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงมีพระราชดำรัสตอบในวันทรงเปิดงานว่า

“คำที่พระยาวิสุทธีสุริยศักดิ์กล่าววนั้น
ตรงกับความคิดของเรา เราได้เคยปรารถมาแล้ว
และด้วยพระยาวิสุทธีสุริยศักดิ์ก็ได้เคยพูดว่าการ
ฝึกสอนเด็กนั้น จำจะต้องฝึกสอนหลายอย่างไม่
ใช่แต่จะให้เรียนวิชาหนังสือมีความรู้ไปสำหรับ
เป็นเสมียนและเข้ารับราชการ แท้จริงผู้ที่
เป็นเสมียนได้ดีหรือจะทำราชการให้มีความเจริญ
ในทางราชการต่อไปจะเป็นผู้ที่รู้แต่วิชาหนังสือ
ส่วนเดียวยังไม่พอ จำต้องเป็นผู้ได้รับความฝึก
ฝนอันดีแล้วรอบตัวคือ ต้องได้ฝึกหัดแล้วหลายๆ
อย่าง ทั้งส่วนที่เกี่ยวแก่ใจและกายพร้อมมูลด้วย

การที่ได้จัดให้มีการแสดงหัตถกรรมฝีมือ
นักเรียนขึ้นเช่นนี้ จะเป็นทางชักชวนและชี้ช่องให้
คนทั้งหลายเห็นว่าการวิชาช่างต่างๆ นั้น ว่าโดย
เฉพาะก็เป็นทางที่จะหาเลี้ยงชีพได้ดีส่วนหนึ่ง
เหมือนกัน และถ้าสำหรับประกอบวิชาชีพอื่นๆ
แล้วก็จะช่วยให้การฝึกสอนโดยทั่วไปนั้นสำเร็จดี
ยิ่งขึ้นว่าถึงการหาเลี้ยงชีพในหัตถกรรม เราผู้เป็น

1 บุญเจือ องค์ประดิษฐ์. “รำลึกย้อนหลัง”, ใน หนังสืองานศิลปหัตถกรรมนักเรียน ครั้งที่ 25
ครบรอบ 50 ปี. โรงเรียนช่างพิมพ์เพชรรัตน์, 2505.

พระเจ้าแผ่นดินก็กล่าวยืนยันได้ว่า ไม่เป็นการเลวทรามกว่าเป็นเสมียนหรือเป็นข้าราชการ ดังที่คนเป็นอันมากสำคัญผิดอยู่เลย คงจะได้รับการยกย่องชูปเลียงเช่นกันคือ ถ้าตั้งตนให้เป็นหลักฐานมั่นคงในทางการค้าขาย หรือศิลปการได้แล้วเราก็คงจะตั้งให้เป็นขุนน้ำขุนนางได้ไม่ผิดอะไรกับผู้รับราชการ”

เพื่อให้ประชาชนเห็นความสำคัญของวิชาช่างพระองค์ได้ทรงนิพนธ์คำกลอนบทหนึ่งมีความว่า

“อันชาติใดไร้ช่างชำนาญศิลป์
เหมือนนารินไร้โฉมบรรลอมสง่า
ใครๆเห็นไม่เป็นที่จำเรียดา
เขาจะพากันแย่งให้อับอาย”¹

นอกจากนี้พระองค์ท่านยังได้ทรงนิพนธ์คำกลอนที่เกี่ยวกับทัศนคติของประชาชนส่วนใหญ่ที่มีต่อวิชาชีพ หากใครเรียนพวกวิชาชีพหรือวิชาช่างแล้ว เป็นผู้ที่ไม่สามารถเรียนหนังสือได้ดีย่อมไม่มีโอกาสรับราชการได้ คำกลอนที่ว่านี้มีดังนี้

“ใครถูกผู้ชำนาญในการช่าง
ความคิดขวางเฉไฉไม่เข้าเรื่อง
เหมือนคนบ้าคนโง่ไม่รู้งเรื่อง
จะพูดด้วยนั้นก็เปลืองซึ่งวาจา”²

วันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2456 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินไปเปิดโรงเรียนเพาะช่างตามคำกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาสุเรนทรบดี และพระองค์ได้พระราชทานพระบรมราโชวาทตอบมีความตอนหนึ่งว่า

“เราเห็นว่าศิลปวิชาช่างเป็นสิ่งสำคัญอันหนึ่ง ซึ่งสำหรับแสดงให้เห็นปรากฏว่าชาติได้ถึงซึ่งกิจการเจริญเพียงใดแล้ว วิชาช่างและการฝีมือ การช่างทั้งสองอย่างนี้เป็นเครื่องแสดงความงามและประณีต ซึ่งจะมีได้เป็นได้แต่ในประเทศบ้านเมืองที่สงบราบคาบและมีการปกครองอันดี ประชาชนได้รับความร่มเย็น เมื่อประกอบอาชีพะได้สะดวกจึงมีเวลาคิดและบำรุงความงาม ความประณีตให้เป็นที่สรรเสริญ การศึกษาควรจะใช้วิชาช่างไทยมาปลูกในแผ่นดินของเรา แล้วบำรุงให้งอกงาม ดีกว่าจะเอาพันธุ์ไม้ต่างประเทศมาปลูกในแผ่นดินของเราอันไม่เหมาะสม

เราได้ระลึกผูกพันอยู่ในความเปรียบเทียบกับต้นไม้ดังกล่าวนี้ เราจึงให้ชื่อโรงเรียนนี้ว่าโรงเรียนเพาะช่าง เมื่อเราได้ช่วยกันบำรุงน้ำใจคนไทยให้มีความร่าเริง ในสิ่งที่ทำความเบิกบานและจงใจให้คิดในทางที่ดีที่ชอบปรารถนาแต่ทางที่งาม ไม่อยากเห็นของที่ชั่วหรือเสื่อมทรามต่างๆ ข้อนี้เป็นประโยชน์ของช่าง นอกนั้นก็จะได้เป็นอาชีพะของคนไทยโดยควรแก่กาลเทศะ

เรามีความยินดีที่ได้เห็นโรงเรียนนี้สร้างขึ้นสำเร็จพอจะเปิดได้ และเต็มใจรับเชิญเป็นผู้เปิด ณ บัดนี้ ขอให้โรงเรียนเพาะช่างของไทย ซึ่งได้เริ่มเพาะช่างขึ้นแล้วนี้งอกงาม และแตกกิ่งก้านสาขา ผลิดอกออกผล ทำความเจริญให้แก่บ้านเมืองของเราตลอดไปในบัดนี้ และเมื่อหน้าเกิด”

¹ บุญเจือ องค์กรประดิษฐ์. “รำลึกย้อนหลัง,” ใน หนังสืองานศิลปหัตถกรรมนักเรียนครั้งที่ 25 ครบรอบ 50 ปี. โรงเรียนช่างพิมพ์เพชรรัตน์, 2505.

² ประมวลสุภาษิตพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พ.อ.กบิล ดาคะนันท์.

โรงเรียนเพาะช่างนี้เกิดจากความร่วมมือของข้าราชการ³ ในกระทรวงธรรมการ ครูและนักเรียน (โรงเรียนหัตถกรรมราชบูรณะ) ได้ร่วมกันสร้างเพื่ออุทิศถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นอาคาร 2 ชั้น ครึ่งตึกครึ่งไม้ ชั้นบนจัดเป็นห้องเรียนวาดเขียน ชั้นล่างเป็นโรงงานการช่างศิลปหัตถกรรม ส่วนงานช่างอื่นๆก็อาศัยเรียนในโรงงานหลังเก่าของสโมสรช่าง

นอกจากนี้โรงเรียนเพาะช่างยังได้เปิดแผนกรับเหมาก่อสร้าง เปิดสอนที่พญาไท จัดตั้งเป็นโรงเรียนเพาะช่างแผนกก่อสร้าง เปิดเรียนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2476 รับนักเรียน 3 แผนกคือ แผนกประถมวิสามัญช่างก่อสร้าง รับนักเรียนจบมัธยมปีที่ 1 (ระดับ ป.5 ปัจจุบัน) เรียนหลักสูตร 3 ปี แผนกมัธยมวิสามัญ รับนักเรียนจบมัธยมปีที่ 3 (ระดับ ป.7 ปัจจุบัน) เรียนหลักสูตร 3 ปี และแผนกช่างฝีมือ รับนักเรียนจบประถมปีที่ 4 ฝึกหัดงานช่างไม้ ช่างสี ช่างโลหะ ช่างบัดกรี และช่างปูน ต่อมากระทรวงธรรมการเห็นว่าอาชีพการก่อสร้างเป็นอาชีพสำคัญส่วนใหญ่ตกอยู่ในมือของคนต่างด้าว จึงได้ตั้งกรรมการทำโครงการจัดตั้งโรงเรียนขึ้น มีพระยาปริชามาตย์เป็นประธานกรรมการและได้ใช้ที่ตั้งของโรงเรียนเพาะช่างแผนกก่อสร้าง จัดตั้งเป็นโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวาย โดยเริ่มเปิดเรียน พ.ศ. 2476

เป็นอันว่าในปี พ.ศ. 2456 นี้ประเทศไทยได้มีการจัดการศึกษาวิชาชีพในโรงเรียนครบ 3

สาขา คือ พลศึกษา- กรรม เกษตรกรรม และศิลป-หัตถกรรมแม้จะมีขอบเขตจำกัดเพียงในนครหลวง แต่ก็เป็นการเพียงพอสำหรับการเริ่มต้นในสมัยนั้น แสดงว่ารัฐบาลในขณะนั้นมุ่งหวังที่จะปลูกฝังวิชาชีพแก่ประชาชน กล่าวคือ นับตั้งแต่แผนการศึกษา พ.ศ. 2452 โครงการศึกษาพ.ศ. 2456 แผนการศึกษา พ.ศ. 2458 และโครงการศึกษา พ.ศ. 2464 รวม 4 ฉบับ ซึ่งมีชั้นประถม 3 ปี จากนั้นก็มีการสอนวิชาชีพแก่เด็กชั้นประถมวิสามัญ 4-5 อีก 2 ปี เพื่อให้ออกไปประกอบอาชีพและแม้ว่าแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475 (4-4-4) ได้เพิ่มขยายประถมศึกษารั้งขึ้นเป็น 4 ปี ก็ตาม แต่ผู้ที่จบประถมปีที่ 4 ก็สามารถเรียนต่อชั้นประถมวิสามัญ (อาชีพ) ได้และผู้ที่ยังมัธยมปีที่ 4 อาจจะแยกไปเรียนมัธยมวิสามัญอีก 4 ปีได้

อย่างไรก็ตามในวิชาชีพ 3 สาขานั้น อาชีพเกษตรกรรม อันเป็นพื้นฐานทางเศรษฐกิจดั้งเดิมที่สำคัญนั้น รัฐได้ให้การสนับสนุนมากกว่าสาขาวิชาชีพอื่น ดังนั้นจึงต้องการครู เพื่อไปสอนวิชาเกษตรกรรมดังกล่าว จึงได้เปิดโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมขึ้น เพื่อผลิตครูประถมกสิกรรม (ป.ป.ก.)

พ.ศ. 2460 โรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมแห่งแรกได้ตั้งขึ้น ณ สวนหลวง ต่อมาพร้อมกับโรงเรียนฝึกหัดครูประถมสามัญ (ป.ป.) ที่หวังเรียกว่า โรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมหวัง ต่อมา พ.ศ. 2461 ได้หาที่จัดตั้งใหม่

³เจนจิตต์ ฤกษ์กุลบุตร. "ศิลปหัตถศึกษา," ใน งานศิลปหัตถกรรมนักเรียน ครั้งที่ 35. พิมพ์ 2515.

เพื่อความเหมาะสมจึงย้ายไปตั้ง ณ ตำบล พระประโทน จังหวัดนครปฐม เรียกว่าโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมพระประโทน ต่อจากนั้นก็ได้มีการตั้งโรงเรียนฝึกหัดครู ประถมกสิกรรมเพิ่มขึ้นกล่าวคือ

พ.ศ. 2467 ตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมที่บางสะพานใหม่ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

พ.ศ. 2496 ตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมที่สถานีทับทวง จังหวัดสระบุรี

และ พ.ศ. 2474 ตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรม ตำบลโนนวัด จังหวัดนครราชสีมา เมื่อโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมได้ผลิตนักเรียนจากมณฑลต่างๆ จนทยอยออกมาเรื่อยๆ ดังนั้นในปี พ.ศ. 2466 เป็นต้นไป จึงได้เปิดโรงเรียนฝึกหัดครูมูล (กสิกรรม) ขึ้นในจังหวัดต่างๆ เช่น ที่จังหวัดนครสวรรค์ อุทยานนครราชสีมา พิษณุโลก เพชรบุรี สงขลา จันทบุรี อุดรธานี และร้อยเอ็ด

นอกจากนี้ตามจังหวัดต่างๆ ยังได้จัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูประกาศนียบัตรจังหวัดขึ้นอย่างแพร่หลาย โดยจัดให้มีการสอนวิชาเกษตรกรรมไว้ในหลักสูตรเป็นส่วนสำคัญ และใช้ครูประถมกสิกรรมเป็นครูใหญ่และฝึกหัดครูมูลเป็นรอง เพื่อเร่งรัดการผลิตครูที่มีวุฒิทางครู และความรู้ทางเกษตรกรรมไปอบรมสั่งสอนในโรงเรียนประชาบาล ซึ่งตั้งขึ้นอย่างมากมาแต่ยังขาดแคลนครูอยู่เป็นจำนวนมาก โรงเรียนประถมวิสามัญกสิกรรมที่เปิดสอนในระบอบนั้น มีดังนี้ พ.ศ. 2473 เปิดที่บุรีรัมย์ พ.ศ. 2474 เปิดที่นครราชสีมา ชัยภูมิและศรีสะเกษ พ.ศ. 2477 เปิดที่นครปฐม ปทุมธานีและพระนครศรีอยุธยา พ.ศ. 2478 เปิด

ที่ตรังและนครศรีธรรมราช พ.ศ. 2481 เปิดที่สุรินทร์ พ.ศ. 2482 เปิดที่กาฬสินธุ์ และพ.ศ. 2484 กรมอาชีวศึกษารับโอนโรงเรียนเกษตรกรรมแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ จากกระทรวงเกษตรและเปิดสอนประกาศนียบัตรวิชาชีพ (รับ ม.6)

สำหรับการสอนวิชาชีพสำหรับสตรี ทางราชการได้ริเริ่มให้ทำการสอนตั้งแต่เริ่มตั้งโรงเรียนสตรีในประเทศไทย โดยให้สตรีได้เรียนวิชาหนังสือควบคู่ไปกับวิชาการฝีมือ (เย็บ ปัก ถัก ร้อย) และการบ้านการเรือนต่างๆ เพื่อให้ช่วยเหลือตนเองและใช้ประโยชน์ในการครองเรือน แต่ไม่มีการตั้งโรงเรียนเป็นเอกเทศ คงให้สอนรวมกันไปในโรงเรียนสามัญนั่นเอง

พ.ศ. 2464 กระทรวงธรรมการได้ตั้งโรงเรียนช่างสตรีโรงแรกคือโรงเรียนสตรีวัดสุทธิวาราม ซึ่งอยู่ติดกันกับโรงเรียนวัดสุทธิวาราม ต่อมาในปี พ.ศ. 2474 ได้ย้ายไปที่ตรอกวัดดอนทวาย แล้วสร้างอาคารหลังใหม่และตั้งชื่อใหม่ว่า “โรงเรียนสตรีบ้านทวาย” โรงเรียนนี้ได้สอนวิชาการฝีมือตามความมุ่งหมายของกระทรวงศึกษาธิการ ต่อมาปี พ.ศ. 2476 ได้จัดเป็นโรงเรียนวิสามัญช่างมีแผนกวิชาการช่างสตรีเพิ่มขึ้นอีกแผนกหนึ่ง และได้เปิดสอนหลักสูตรมัธยมวิสามัญช่างสตรีขึ้นเมื่อพ.ศ. 2478 โรงเรียนนี้สอนทั้งหลักสูตรสามัญและวิสามัญ พ.ศ. 2485 ได้แยกโรงเรียนนี้ออกเป็น 2 โรง คือ โรงเรียนสตรีบ้านทวายและโรงเรียนสตรีการช่างบ้านทวาย พ.ศ. 2485 โรงเรียนสตรีบ้านทวายเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัยส่วนโรงเรียนสตรีการช่างบ้านทวายเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนการช่างสตรีพระนครได้

หลักสูตรการสอนของโรงเรียนการช่างสตรีพระนครได้นั้นได้สอนวิชาชีพต่างๆ รวมกันคือ การตัดและเย็บเสื้อผ้า การประกอบอาหาร การประดิษฐ์ดอกไม้สดและแห่งการปักและการถัก การเย็บด้วยมือ การประดิษฐ์เครื่องเล่นและการช่างเบ็ดเตล็ด เช่น การจัดดอกไม้ เป็นต้น

พ.ศ. 2472 กระทรวงธรรมการเห็นว่าภาษาต่างประเทศเป็นสิ่งสำคัญในการติดต่อค้าขายด้านธุรกิจและงานราชการ ดังนั้นจึงได้ตั้งโรงเรียนบพิตรพิมุขขึ้น เปิดหลักสูตรแผนกวิสามัญภาษาต่างประเทศขึ้น โดยให้นักเรียนที่สนใจเรียนวิชาชีพซึ่งเมื่อจบมัธยมปีที่ 3 แล้ว เลือกเรียนต่อแผนกวิสามัญ ม.4-ม.8 (โครงการศึกษา พ.ศ. 2464) โดยมี ภาษาอังกฤษเป็นหลัก แล้วเลือกเรียนอีก 1 ภาษาคือ ภาษาฝรั่งเศส เยอรมัน ญี่ปุ่น และภาษาจีน ต่อมา พ.ศ. 2480 โรงเรียนนี้ได้โอนมาขึ้นกับการศึกษาสายวิสามัญ (สายอาชีพ) ยุบ ม.7-ม.8 แล้วเปิดหลักสูตรชั้นประโยคอาชีพชั้นสูง แผนกภาษาต่างประเทศ

การอาชีวศึกษาหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงสงครามเอเซียบูรพา (พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2484)

หลังจากคณะราษฎรได้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชเป็นระบอบประชาธิปไตย ก็มีนโยบายให้ความสำคัญด้านการศึกษา จึงได้มีการประกาศใช้แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475 แนวทางการจัดการศึกษาแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ สายสามัญและสายวิสามัญ (อาชีพ) ในแผนการศึกษาชาตินี้กำหนดให้มีประถมศึกษา 4 เรียนต่อประถมวิสามัญ 5-6 จบมัธยมต้น ม.4 เรียนต่อมัธยมวิสามัญก็ได้ วิสามัญ

ศึกษานี้ได้แก่ การศึกษาวิชาชีพที่จัดให้เหมาะสมกับภูมิประเทศ เช่น กสิกรรม หัตถกรรม และพาณิชย์การ ในระยะเวลานั้นได้ตั้งกรมวิสามัญขึ้นในสังกัดกรมศึกษาธิการ ทำหน้าที่จัดการเรียนการสอนวิชาชีพดังกล่าว

พ.ศ. 2476 มีการเปิดโรงเรียนพาณิชย์การแผนกหญิงขึ้นเป็นครั้งแรกที่โรงเรียนเสาวภา เรียกว่าโรงเรียนพาณิชย์การเสาวภา ส่วนภูมิภาคก็ได้เปิดแผนกวิสามัญพาณิชย์การขึ้นในโรงเรียนมัธยมสามัญบางจังหวัด กล่าวคือในปี พ.ศ. 2477 จัดตั้งโรงเรียนประถมพาณิชย์การขึ้นใน 11 จังหวัด ได้แก่ ภูเก็ต ปัตตานี ตรัง ราชบุรี เพชรบุรี สมุทรสาคร สมุทรปราการ ชลบุรี แพร่ นครราชสีมา และเชียงใหม่ โดยใช้อาคารสถานที่ของโรงเรียนประจำจังหวัดนั้นๆ และต่อมาปีพ.ศ. 2478 ได้ตั้งเพิ่มอีก 4 แห่ง คือ สุราษฎร์ธานี สงขลา เชียงราย และน่าน แต่เนื่องจากการขาดแคลนอุปกรณ์การสอน และตัวครู ประกอบกับไม่ได้รับความร่วมมือจากโรงเรียนประจำจังหวัดและประชาชนในท้องถิ่นไม่นิยมให้บุตรหลานเข้าเรียน ดังนั้นนับจากปีพ.ศ. 2481 โรงเรียนประถมพาณิชย์การในส่วนภูมิภาคจึงต้องล้มเลิกไป รวมทั้งโรงเรียนพาณิชย์การเสาวภาด้วย คงเหลือโรงเรียนเดิมคือโรงเรียนพาณิชย์การวัดแก้วฟ้าล่าง และที่ตั้งขึ้นใหม่คือ โรงเรียนพาณิชย์การวัดเทวราชกุญชร ซึ่งย้ายมาจากโรงเรียนพาณิชย์การวัดสามพระยา บางลำพู (เมื่อ พ.ศ. 2473) ในปี พ.ศ. 2480 แล้วยุบรวมกันกลายเป็นโรงเรียนพาณิชย์การ พระนครในปี พ.ศ. 2483 แล้วปรับปรุงหลักสูตรใหม่ รับนักเรียนมัธยมปีที่ 6 เข้าเรียนต่ออีก 3 ปี จบหลักสูตร ปวช. อนึ่งโรงเรียนการเรือนพระนคร ที่สอนการบ้านการเรือนก็ตั้งในปี พ.ศ. 2476

พ.ศ. 2476 กระทรวงธรรมการเห็นความสำคัญของการอาชีพช่างตัดเสื้อ อาชีพนี้ส่วนใหญ่ชาวต่างด้าวถือครอง ดังนั้นเพื่อที่จะปลูกฝังอาชีพนี้ให้เป็นที่ยอมรับในหมู่คนไทย จึงได้ตั้งโรงเรียนช่างตัดเสื้อวสุทศน์ขึ้น รับนักเรียนชั้น ประถมวิสามัญ มัธยมอาชีวศึกษาตอนปลาย (เทียบ ม.6) และอาชีวศึกษาชั้นสูง ปัจจุบันได้รับการพัฒนาเป็นวิทยาลัยชุมชนพระเขตอุดมศักดิ์

ทางด้านวิชาชีพสาขาวิชาการช่างอุตสาหกรรม ซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของประเทศ ก็มีความเจริญก้าวหน้าขึ้นนับตั้งแต่ พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา เพราะก่อนหน้านั้นมีการสร้างทางรถไฟ ใช้เรือกลไฟ ไฟฟ้า น้ำประปา และมีการก่อสร้างสะพานปฐมบรมราชานุสรณ์ ซึ่งการซ่อมและสร้างสิ่งเหล่านี้ต้องอาศัยชาวต่างด้าวทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนจีน คนจีนเหล่านี้มาพร้อมกับชาวตะวันตก ที่เคยทำงานที่ ช่องกง ลิงคโปร์ มลายู อินเดีย และพม่า มาก่อน กุหลินเหล่านี้มีความรู้ความสามารถในด้านช่างอย่างมาก เช่น การสร้างทางรถไฟ ช่างกล ช่างซ่อมไอน้ำ ช่างฟัด (ปรับ-แต่ง) การผูกเหล็ก ทำคอนกรีต ถือบูน รวมถึงการสร้างสะพานปฐมบรมราชานุสรณ์นั้นด้วย แม้กระทั่งในกรมอุทการเรือและการรถไฟก็ต้องอาศัยช่างฟัด (ปรับ-แต่ง) ชาวจีนทั้งสิ้น ในขณะที่คนไทยส่วนใหญ่เวลานั้นประกอบอาชีพด้านกลกรรมและหัตถกรรมเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จึงหาช่างที่เป็นคนไทยได้ยาก

จนกระทั่ง พ.ศ. 2475 จึงได้มีการริเริ่มฝึกอบรมลูกหลานไทยให้มีความรู้ทางด้านช่างกลขึ้น

กล่าวคือ มีนายทหารเรือคณะหนึ่งประกอบด้วย พรรคนาวิน 10 คน พรรคกลิน 100 คน รวมเป็น 110 คน มีนาวาเอกพระประกอบกลกิจ ร.น. เป็นหัวหน้า ได้ตั้งโรงเรียนช่างกลขึ้นที่ตรอกกัปตันบุชที่สี่พระยา จัดหลักสูตรระดับประถมวิสามัญ รับเด็กนักเรียนที่สำเร็จ ป.3 เข้าเรียนหลักสูตร 2 ปี สอนงานช่างตีเหล็ก ช่างปรับช่างกลโรงงาน และช่างเครื่องยนต์ มีนักเรียน 34 คน เรียนทฤษฎีที่โรงเรียนแล้วไปฝึกงานที่กรมอุทการเรือทุกวัน ต่อมาได้ย้ายโรงเรียนนี้ไปเปิดสอนที่ปากคลองตลาด

พ.ศ. 2478 เมื่อพลเรือเอกหลวงสินธุสงครามชัย ร.น. เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ จึงขอโอนโรงเรียนดังกล่าวจากทางการทหารเรือมาสังกัดกระทรวงธรรมการ เรียกชื่อใหม่ว่าโรงเรียนมัธยมอาชีพช่างกล รับนักเรียนสำเร็จการศึกษามัธยมปีที่ 4 เข้าเรียนตามหลักสูตร 2 ปี สอนวิชาชีพต่างๆ คือช่างเครื่องยนต์ ช่างกลโรงงาน ช่างไฟฟ้า เครื่องจักรไอน้ำและเขียนแบบช่างกล ส่วนวิชาสามัญก็มีการสอนคณิตศาสตร์ กลศาสตร์ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และพลศึกษา

พ.ศ. 2480 ได้มีการปรับปรุงหลักสูตรใหม่ตามแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2479 รับนักเรียนที่สำเร็จชั้นมัธยม ปีที่ 6 เรียนหลักสูตร 3 ปี ต่อมาปี พ.ศ. 2482 โรงเรียนมัธยมอาชีพช่างกลนี้ได้รับการปรับปรุงเป็นกรณีพิเศษตามแบบอย่างของเยอรมัน โดยพลเรือเอกหลวงสินธุสงครามชัย ร.น. เป็นผู้ร่างโครงการ ขยายโรงเรียนมาตั้งที่หน้ากรีฑาสถานแห่งชาติ คือโรงเรียนช่างกลปทุมวัน ปัจจุบันนี้ได้รับการยกฐานะให้เปิดสอน

ถึงระดับปริญญาตรี จึงเปลี่ยนชื่อเป็น “สถาบันเทคโนโลยีปทุมวัน” มีอุปกรณ์เครื่องมืออันทันสมัย มีครูจากประเทศเยอรมันมาช่วยติดตั้งเครื่องมือ ปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอน การฝึกงาน ตลอดจนการเป็นอาจารย์ช่วยสอนวิชาช่างต่างๆ นับว่าโรงเรียนช่างกลปทุมวัน เป็นโรงเรียนแรกของกระทรวงธรรมการที่สามารถผลิต นักเรียนช่างอุตสาหกรรมที่มีคุณภาพ เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศต่อไป

พ.ศ. 2479 กระทรวงธรรมการได้ประกาศแผนการศึกษาชาติฉบับใหม่ ตามแผนการศึกษาชาตินี้ได้แบ่งอาชีวศึกษาเป็น 3 ตอน คือ

อาชีวศึกษาตอนต้น รับช่วงจากประถมปีที่ 4

อาชีวศึกษาตอนปลาย รับช่วงจากมัธยมปีที่ 3

อาชีวศึกษาตอนสูง รับช่วงจากมัธยมปีที่ 6

ปีพ.ศ. 2480 เป็นต้นมาเป็นระยะเวลาที่การอาชีวศึกษาขยายตัวยิ่งกว่าสมัยใดๆ ที่แล้วมา แต่ในปีพ.ศ. 2480-พ.ศ. 2481 ต้องนับว่าเป็นเพียงระยะเวลาเริ่มเท่านั้น เพราะงบประมาณที่ได้รับน้อยมาก การขยายตัวอย่างจริงจัง เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2482-พ.ศ. 2484 มีการก่อสร้างสถานศึกษาในจังหวัดต่างๆ อย่างมากมายมีการผลิตครูอาชีวศึกษาและบรรจครูเป็นจำนวนมาก มีการวางระเบียบและหลักการบริหาร ทั้งในกรมและในโรงเรียนอาชีวศึกษา เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบในกรมวิชาการต้องทำงานอย่างหนัก

โรงเรียนอาชีวศึกษาที่จัดตั้งในระบอบนี้ มีโรงเรียนช่างกล โรงเรียนการช่างสตรี โรงเรียนเย็บเสื้อผ้า โรงเรียนช่างไม้ โรงเรียนช่างเย็บหนัง โรงเรียนช่างทอ โรงเรียนเกษตรกรรม และโรงเรียนช่างโลหะ ในบรรดาโรงเรียนอาชีวศึกษาเหล่านี้รับนักเรียนเข้าเรียนแตกต่างกันกล่าวคือ โรงเรียนช่างไม้ โรงเรียนช่างเย็บหนัง และโรงเรียนช่างโลหะรับนักเรียนชาย ส่วนที่รับนักเรียนหญิงก็มีโรงเรียนการช่างสตรี โรงเรียนช่างทอผ้า และโรงเรียนช่างเย็บผ้า

ในขณะเดียวกันก็ได้ยุบเลิกโรงเรียนฝึกหัดครูมูล โรงเรียนประถมเกษตรกรรม โรงเรียนประถมพาณิชย์การ โรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมและโรงเรียนมัธยมพาณิชย์การที่เปิดสอนในต่างจังหวัด ส่วนโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมที่แม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ ได้โอนไปให้กระทรวงเกษตรเพื่อจัดเป็นโรงเรียนเตรียมอุดมเกษตรกรรม

พ.ศ. 2482 กระทรวงธรรมการได้ยุบเลิกกรมศึกษาธิการและตั้งกรมใหม่ขึ้น 2 กรม คือ กรมสามัญศึกษาและกรมวิชาการ กรมวิชาการมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการจัดอาชีวศึกษา รวมทั้งการฝึกหัดครูด้วย โดยมีกองที่ควบคุมโรงเรียนเรียกว่า กองอาชีวศึกษา ต่อมาวันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ. 2484 ได้มี พ.ร.บ. ปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม กระทรวงธรรมการเปลี่ยนชื่อเป็นกระทรวงศึกษาธิการ และตั้งกรมอาชีวศึกษาขึ้นแทนกรมวิชาการ กรมอาชีวศึกษาได้แบ่งส่วนราชการออกเป็น 3 กอง คือ สำนักงานเลขา กองโรงเรียน และกรมวิชาการ

การอาชีวศึกษากำลังก้าวหน้า ก็พอดีเกิด สงครามเอเชียบูรพาเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 การศึกษาถูกกระทบกระเทือน โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเมืองใหม่ๆ ในเขตยุทธศาสตร์ ถูกใช้เป็นที่พักของทหาร การเรียนการสอนแทบจะหยุดชะงักโดยสิ้นเชิง

พ.ศ. 2484 กรมวิชาการได้เปลี่ยนชื่อเป็น กรมอาชีวศึกษา ในระยะนี้โรงเรียนฝึกหัดครูและโรงเรียนการเรือนพระนคร ได้โอนไปอยู่ในสังกัด กรมสามัญศึกษาโดยตั้งกรมฝึกหัดครูขึ้น

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองจนถึงปัจจุบัน(พ.ศ. 2485 ถึงปีปัจจุบัน)

พ.ศ. 2488 สงครามโลกครั้งที่ 2 เสร็จสิ้นลง กรมอาชีวศึกษาต้องประสบปัญหาอย่างหนัก เนื่องด้วยเด็กไม่นิยมเข้าเรียนในโรงเรียนอาชีวศึกษาตอนต้น ต้องคิดหาวิธีการต่างๆ ที่จะชักจูงให้เด็กนิยมเข้ามาเรียน จึงมีการปรับปรุงโครงการอาชีวศึกษาให้ดียิ่งขึ้น กล่าวคือปรับปรุงหลักสูตรวิชาการช่างสตรีและช่างเย็บเสื้อผ้า รวมเป็นหลักสูตรเดียวกันเรียกว่า “การช่างสตรี” ส่วนโรงเรียนช่างทอผ้า ยกเว้นโรงเรียนช่างทอผ้าโพธาราม ราชบุรี ถูกยุบไปรวมกับโรงเรียนการช่างสตรี นำเสียดายเพราะการทอผ้าเป็นหัตถกรรมท้องถิ่นที่แสดงถึงวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้นๆ ทั้งนี้เนื่องจากว่าเมื่อสงครามเสร็จสิ้นลงเสื้อผ้าจากต่างประเทศเข้ามาแทน ทำให้ประชาชนไม่สนใจเสื้อผ้าที่ทอจากในประเทศ

ผลของการปรับปรุงเป็นหลักสูตรเดียวกัน ในโรงเรียนการช่างสตรี ทำให้จำนวนนักเรียนในโรงเรียนอาชีวศึกษาเพิ่มขึ้น และโรงเรียนอาชีวศึกษาก็พ้นตัวเป็นปรกติเมื่อนักเรียนเพิ่มมากขึ้น

กรมอาชีวศึกษาได้จัดตั้งครูอาชีวศึกษาชั้น 3 แผนกคือ แผนกฝึกหัดครูมัธยมอาชีวศึกษา (ป.ม.อ.) แผนกฝึกหัดครูประถมช่างไม้ (ป.ป.ช่างไม้) และแผนกฝึกหัดครูประถมการช่างสตรี (ป.ป. การช่างสตรี) เพื่อผลิตครูออกมาให้มีคุณภาพสูงยิ่งขึ้น ก่อนหน้านั้นก็มีแผนกฝึกหัดครูที่เปิดสอนที่โรงเรียนเพาะช่าง ฝึกหัดครูประถมการช่าง (ป.ป.ช.) และฝึกหัดครูมัธยมศึกษาช่าง (ป.ม.ช.) แต่การผลิตครูทั้งสองระดับนี้ ป้อนให้โรงเรียนสายสามัญ

พ.ศ. 2494 มีแผนการศึกษาชาติฉบับใหม่ (4-3-3-2) มีชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นรับช่วงจากประถมศึกษาปีที่ 4 มัธยมศึกษาตอนปลายรับช่วงจากมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นประโยคอาชีวศึกษาชั้นสูงรับช่วงจากมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอาชีวศึกษาที่เปิดสอนในแต่ละจังหวัด ส่วนใหญ่ได้แก่ โรงเรียนช่างไม้ และโรงเรียนการช่างสตรีอย่างละโรง นอกนั้นมีโรงเรียนช่างโลหะ ช่างต่อเรือ ช่างเย็บหนัง ช่างปั้น ช่างยนต์ และช่างตัดผม

ความช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกาและยูเนสโก

พ.ศ. 2495 สหรัฐอเมริกาโดยองค์การบริหารวิเทศกิจแห่งสหรัฐอเมริกา Foreign Administration Organization (F.A.O.) ได้ให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศไทยในการจัดตั้งวิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพฯ ขึ้นในที่ดินของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ที่ทุ่งมหาเมฆจำนวน 108 ไร่เศษ โดยใช้เงินงบประมาณไทยปี พ.ศ. 2495 และปี พ.ศ. 2496

และทางองค์การบริหารวิเทศกิจแห่งสหรัฐอเมริกา ก็ได้จ่ายเงินในลักษณะเงินทุนสมทบในจำนวนที่ใกล้เคียงกันกับของรัฐบาลไทย เป็นค่าก่อสร้างอาคารต่างๆ ของวิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพฯ

ตามข้อตกลงระหว่างประเทศไทยกับองค์การบริหารวิเทศกิจแห่งสหรัฐอเมริกา ประเทศไทยได้รับความช่วยเหลือในการจัดการศึกษาให้ดียิ่งขึ้นโดยเฉพาะด้านอาชีวศึกษา ได้ส่งที่ปรึกษาทางอาชีวศึกษามาให้ 1 คน และผู้เชี่ยวชาญในวิชาชีพต่างๆ อีกจำนวน 9 คน มาสอนและพิจารณาจัดวางหลักสูตรพร้อมกับส่งเครื่องมือและอุปกรณ์บางส่วนมาให้เป็นจำนวนมาก

เหตุผลในการจัดตั้งวิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพฯ นั้นก็คือ ต้องการจะผลิตช่างฝีมือให้สูงกว่าโรงเรียนอาชีวศึกษาชั้นสูงที่เปิดสอนอยู่แล้ว และให้มีวิชาเฉพาะแขนงเพิ่มกว้างขวางมากขึ้น เพื่อเป็นการสนองความต้องการของตลาดและต้องการผลิตคนระดับเทคนิคที่เรียกว่าเทคนิคเขียนซึ่งยังไม่มี ให้ทำงานระหว่างช่างฝีมือกับบุคคลระดับอาชีพชั้น สูงได้ เช่น เป็นผู้ช่วยวิศวกร ผู้ช่วยสถาปนิก เป็นต้น

สถาบันแห่งนี้รับผู้สำเร็จการศึกษาชั้นสูงหลักสูตร 3 ปี (ปวช.) เข้ามาเรียนต่ออีก 2 ปี จะได้วุฒิ ปวส. มี 3 แขนงคือ ช่างวิทยุ ช่างก่อสร้าง และฝึกหัดครุมัธยมศึกษา (เรียนวิชาครูเพิ่มอีก 1 ปี) ต่อมาได้ขยายหลักสูตรสอนวิชาชีพชั้นสูงระดับ ปวส. ดังนี้ ช่างเครื่องยนต์ ช่างไฟฟ้า ช่างโลหะ ช่างพิมพ์ ช่างสำรวจ ช่างตัดเสื้อ อุตสาหกรรมศิลป์ คหกรรมศาสตร์ การบัญชี และเลขานุการ ส่วนวิชาช่างไม้มีผู้สำเร็จ

ชั้นมัธยมอาชีวศึกษาตอนปลายและมีแผนเตรียมเทคนิค รับผู้ที่จบมัธยมปีที่ 6 สำหรับแผนกนี้วิทยาลัยจะให้ผู้ที่สอบคัดเลือกได้และเข้าเรียนได้มีโอกาสมุ่งงานในแขนงต่างๆ ทุกแขนงรวมทั้งวิชาสามัญและทฤษฎีการช่างทั่วไป พอสิ้นปีวิทยาลัยจะให้นักเรียนแผนกนี้เลือกเข้าเรียนในแผนกวิชาใดวิชาหนึ่งคือ ช่างเครื่องยนต์ ช่างพิมพ์ ช่างโลหะ ช่างถ่ายรูป และช่างไฟฟ้า

การเปิดตัวของวิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพฯ ซึ่งนับว่าเป็นสถาบันอาชีวศึกษาระดับอุดมศึกษานั้นทำให้การอาชีวศึกษาได้รับการพัฒนาอย่างมาก และมีผู้นิยมเรียนต่อจำนวนมาก

ส่วนวิทยาลัยเทคนิคในส่วนภูมิภาคอีก 3 แห่งนั้น ทางกรมอาชีวศึกษาได้จัดตั้งต่อมาในเวลาใกล้เคียงกันคือ วิทยาลัยเทคนิคส่วนภูมิภาคทั้ง 3 แห่งนี้ รับนักเรียนจบ ม.6 (มศ.3) เพื่อเข้าเรียนประโยคอาชีวชั้นสูง (ปวช.) เพื่อมิให้เด็กเหล่านี้เข้ามาเรียนในกรุงเทพฯ วิชาที่เปิดสอนคล้ายกันได้แก่พาณิชย์การและช่างก่อสร้างยกเว้นวิทยาลัยเทคนิคสงขลาที่เพิ่มวิชาช่างไม้อีก 1 วิชาช่าง

ทางด้านยูเนสโก ได้ช่วยเหลือโครงการพัฒนาอาชีวศึกษาที่จังหวัดฉะเชิงเทรา ช่วยปรับปรุงโรงเรียนช่างไม้ โดยจัดให้มีหลักสูตรหลากหลายขึ้น เช่น วิชาช่างโลหะ ช่างไฟฟ้า และช่างเครื่องยนต์ โรงเรียนช่างไม้ทั้งหลายที่เปิดสอนหลายวิชาช่างเปลี่ยนชื่อใหม่เรียกว่า โรงเรียนการช่าง สอนบรรดาโรงเรียนช่างตัดผมที่เปิดเป็นเอกเทศก็ได้มีการยุบโอนขึ้นกับโรงเรียนการช่างของจังหวัดนั้นๆ

พ.ศ. 2495 ได้มีพระราชกฤษฎีกาจัดแบ่งส่วนราชการในกรมอาชีวศึกษาใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับการขยายตัวของกรมอาชีวศึกษา ได้จัดแบ่งแยกส่วนราชการกรมอาชีวศึกษาออกเป็น 7 กอง คือ

1. สำนักงานเลขานุการกรม
2. กองโรงเรียนพาณิชยกรรมและอุตสาหกรรม

3. กองวิทยาลัยเทคนิค
4. กองโรงเรียนการช่าง
5. กองโรงเรียนเกษตรกรรม
6. กองส่งเสริมอาชีพ
7. กองออกแบบและก่อสร้าง

พ.ศ. 2497 รัฐบาลไทยและรัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้ทำสัญญาให้ความช่วยเหลือด้านการพัฒนาอาชีวศึกษา โดยทางรัฐบาลไทยจัดส่งครูอาจารย์จากวิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพฯ และวิทยาลัยเทคนิคส่วนภูมิภาคจำนวนหนึ่งไปศึกษาและดูงาน ณ สหรัฐอเมริกา ส่วนใหญ่จะไปศึกษาและดูงานที่มหาวิทยาลัยเวอน์สแตท เมืองดีทรอยท์ มลรัฐมิชิแกน ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยที่ทางประเทศสหรัฐอเมริกาจัดให้ ทางด้านมหาวิทยาลัยเวอน์สแตทได้ส่งผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงช่วยเหลือทางด้านกิจกรรมในวิทยาลัยเทคนิคทั้ง 4 แห่ง และขยายหลักสูตรการศึกษาให้กว้างขวางขึ้น วิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพฯ เป็นศูนย์สำหรับดำเนินการปรับปรุงในการให้ความช่วยเหลือทางวิชาการแก่โรงเรียนอาชีวศึกษาทุกประเภท เช่น วิชาช่างไม้ คหกรรมศาสตร์ ศิลปหัตถกรรม การบำรุงและรักษาเครื่องจักรกล เกษตรกรรม รวมทั้งการอบรมครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ทั่วประเทศ เมื่อ พ.ศ. 2500

พ.ศ. 2497-พ.ศ. 2498 กรมอาชีวศึกษาได้จัดตั้งโรงเรียนช่างก่อสร้างอุตสาหกรรมเพื่อช่วยเสริมโรงเรียนช่างก่อสร้างอุเทนถวายที่มีนักเรียนล้นและได้จัดตั้งโรงเรียนส่งเสริมอาชีพก่อสร้างขึ้นเพื่อสนองความต้องการของประชาชนที่สนใจอาชีพการก่อสร้าง

โรงเรียนส่งเสริมอาชีพก่อสร้างได้รับการยกฐานะเป็นวิทยาลัยวิชาการก่อสร้าง รับเด็กจบมศ. 5 สอนการก่อสร้างสำรวจและการทางหลวง

พ.ศ. 2500 ประชาชนให้ความสนใจอาชีวศึกษาด้านพาณิชยกรรม ทางกรจึงได้จัดตั้งโรงเรียนพาณิชยการธนบุรีที่เขตภาษีเจริญ และโรงเรียนพาณิชยการวัดพระเชตุพนตั้งตรงจิตรวิทยาลัย และจัดตั้งโรงเรียนช่างกลธนบุรีที่จังหวัดลพบุรีในปีเดียวกันด้วย

ส่วนโรงเรียนเกษตรกรรมแม่โจ้ เชียงใหม่ได้รับการยกฐานะเป็นวิทยาลัยเกษตรกรรม และเปิดฝึกหัดครูมัธยมเกษตรกรรมชั้น (ป.ม.ก.) ด้วยและขยายขั้นการศึกษา โรงเรียนเกษตร นครศรีธรรมราชเป็นอาชีวศึกษาชั้นสูงด้วย

พ.ศ. 2501 จัดตั้งวิทยาลัยเกษตรกรรมบางพระ จังหวัดชลบุรี นอกจากจะเปิดสอนวิชาชีพเกษตรกรรมแล้วยังเปิดสอนฝึกหัดครูประถมเกษตรกรรม (ป.ป.ก.) ให้แก่ครูในสังกัดกองโรงเรียนเกษตรที่มีวุฒิต่ำได้เข้าศึกษาต่อ ป.ป.ก. อีก 3 ปี จบแล้วกลับไปสอนโรงเรียนเดิม

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2501 เป็นต้นมา ประเทศไทยได้มีการร่วมมือทางเศรษฐกิจและวิชาการกับต่างประเทศมาก ประกอบกับองค์การสหประชาชาติได้ประกาศ 10 ปี แห่งการพัฒนา (ค.ศ. 1960-ค.ศ. 1970) สนับสนุนให้ประเทศ

ต่างๆพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อช่วยประชาชนให้มีความสุขสมบูรณ์ โดยประเทศที่พัฒนาแล้วให้ความช่วยเหลือ อีกทั้งเกิดมีแผนการขององค์การยูเนสโกขึ้น เป็นการสอดคล้องกับองค์การสหประชาชาติ จึงได้มีโครงการช่วยเหลือให้ประโยชน์แก่ประเทศไทยเป็นอันมาก ในขณะเดียวกันรัฐบาลได้เริ่มจัดตั้ง สภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติครั้งที่ 1 (พ.ศ. 2504-พ.ศ. 2509) และครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2510-พ.ศ. 2514) มีการส่งเสริมการลงทุนเพื่ออุตสาหกรรมและด้านอื่นๆ จึงทำให้เกิดการขาดแคลนผู้คนในการทำงาน นั่นก็คือ การผลิตคนระดับกลางหรือช่างฝีมือ ดังนั้นโครงการผลิตช่างฝีมือจึงเริ่มมีมาตั้งแต่นั้น โดยความร่วมมือช่วยเหลือของต่างประเทศ ดังนี้

พ.ศ. 2501 ได้จัดตั้งโรงเรียนช่างกลพระนครเหนือขึ้น ใช้สถานที่ของกรมโยธาธิการ ที่คณะปฏิวัติมีคำสั่งโอนไปให้กระทรวงศึกษาธิการ และในปีเดียวกันนี้ก็ยังจัดตั้งโรงเรียนช่างกลนนทบุรีขึ้นที่จังหวัดนนทบุรี

และในปีเดียวกันนี้ กรมอาชีวศึกษาได้รับความช่วยเหลือจากองค์การ ส.ป.อ. หรือ SEATO ในการปรับปรุงโรงเรียนช่างไม้เป็นโรงเรียนการช่างรวม 18 แห่ง โดยมีมหาวิทยาลัยฮาวายเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ มีการปรับปรุงหลักสูตรใหม่ตามโครงการฝึกช่างฝีมือของ ส.ป.อ. วิชาที่เปิดสอนได้แก่ ช่างก่อสร้าง ช่างยนต์ ช่างไฟฟ้าและวิทยุ ช่างเชื่อมโลหะและช่างกลโรงงาน ส่วนช่างไม้เดิมยังคงมีอยู่

พ.ศ. 2502 รัฐบาลสหพันธรัฐเยอรมัน ตะวันตกให้ความช่วยเหลือกรมอาชีวศึกษา

ตั้งโรงเรียนเทคนิคพระนครเหนือขึ้นที่บางซื่อ จังหวัดนนทบุรีมีการลงนามระหว่าง ไทย-เยอรมัน เมื่อวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ. 2502 ระยะเวลา 3 ปี รัฐบาลสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันให้ค่าใช้จ่ายเงินเดือนผู้เชี่ยวชาญ เยอรมัน 6 คน พร้อมเครื่องมือเครื่องใช้ และส่งครูอาจารย์ไทยไปศึกษาที่สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน 10 คน โรงเรียนเทคนิคพระนครเหนือ รับนักเรียนชั้นปีที่ 1 ของโรงเรียนช่างกลมาเข้าเรียนต่อในปีที่ 2 ต่อมา พ.ศ. 2504 เปลี่ยนเป็นรับนักเรียนที่จบ ม.6 (มศ.3) เข้าเรียนต่อมีกำหนด 3 ปี เช่นเดียวกันกับหลักสูตรอาชีวศึกษาชั้นสูงทั่วไป ต่อมาปี พ.ศ. 2507 โรงเรียนนี้ได้รับการยกฐานะเป็นวิทยาลัยเทคนิคพระนครเหนือและรับนักเรียนเข้าเรียนปวส. ด้วย

ในปี พ.ศ. 2502 เดียวกันนี้ ทางกรมอาชีวศึกษาได้จัดตั้งโรงเรียนสารพัดช่างธนบุรีขึ้น จัดสอนวิชาชีพหลักสูตรระยะสั้นขึ้นเป็นแห่งแรก เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนที่ไม่มีงานทำหรือออกจากโรงเรียนกลางคันมาศึกษาเพื่อให้มีอาชีพ มีงานทำ กิจกรรมของโรงเรียนสารพัดช่างธนบุรี สนองความต้องการของประชาชนได้มาก ดังนั้น กรมอาชีวศึกษาจึงได้จัดตั้งโรงเรียนสารพัดช่างพระนคร สารพัดช่างสี่พระยา และสารพัดช่างนครหลวง ในปี พ.ศ. 2504 พ.ศ. 2514 และ พ.ศ. 2515 ตามลำดับ

พ.ศ. 2503 รัฐบาลญี่ปุ่นได้ช่วยเหลือก่อตั้งศูนย์ ไทรคมนาคมขึ้นที่อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี เป็นสถาบันที่สองทางไทรคมนาคม

พ.ศ. 2504 ยูเนสโกได้ช่วยเหลือจัดตั้งวิทยาลัยเทคนิคธนบุรีขึ้นที่บางมด สถาบันทั้ง

สองแห่งนี้รับนักเรียนที่จบประโยคเตรียมอุดมศึกษา แผนกวิทยาศาสตร์เข้าเรียนต่อวิชาชีพอีก 3 ปี

พ.ศ. 2503 รัฐบาลได้เปลี่ยนแผนการศึกษาชาติใหม่มีนโยบายที่จะสนับสนุนอาชีวศึกษาอย่างกว้างขวาง ให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515 -พ.ศ. 2519) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผลิตช่างฝีมือและช่างเทคนิค

การจัดการอาชีวศึกษาตามแผนการศึกษาชาติใหม่นี้จัดให้มี 3 ระดับ คือ มัธยมศึกษาตอนต้นสายอาชีพ (มศ.1-มศ.3) มัธยมศึกษาตอนปลายสายอาชีพ (มศ.4-มศ.6) และระดับอุดมศึกษา(ปวส.) ทางกรมอาชีวศึกษาได้ปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2503 หลักสูตรที่ปรับปรุงใหม่นี้ได้แก่ ทางด้านเนื้อหาอาชีพ เช่น หลักสูตรช่างไม้ ก็ขยายเป็นช่างไม้ปลูกสร้าง หลักสูตรช่างสตรี จัดแบบประสมของคหกรรมศาสตร์ มีวิชาอาหารและโภชนาการ ผ้าและเครื่องแต่งกาย ส่วนหลักสูตรช่างก่อสร้าง แบ่งย่อยออกเป็นช่างก่อสร้างเขียนแบบ ส่วนโรงเรียนช่างกล เปลี่ยนหลักสูตรตามแบบฉบับโรงเรียนการช่างของ ส.ป.อ. แบ่งออกเป็น 5 สาขาช่าง คือ ช่างยนต์ ช่างไฟฟ้า วิทยุ ช่างเชื่อม โลหะแผ่น และช่างกลโรงเรียน ส่วนโรงเรียนพาณิชย์การเริ่มแยกออกเป็นสาขาต่างๆ เช่น มีเลขานุการ บัญชี และการขาย เป็นต้น จะเห็นได้ว่าหลักสูตรเริ่มเปลี่ยนจากทั่วไปเป็นเฉพาะสาขามากขึ้น

อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่าจำนวนนักเรียนอาชีวศึกษาระดับ มศ.1-มศ.3 ลดน้อยลง

แต่ระดับ มศ.4-มศ.6 มีนักเรียนประเภทช่างอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น ต้องเปิดสอน 2 ผลัด ส่วนประเภทการช่างสตรีมีผู้นิยมเรียนน้อยลง

พ.ศ. 2504 ได้มีการจัดอาชีวศึกษาให้สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติคือ จัดตั้งโรงเรียนเกษตรกรรมสงเคราะห์ขึ้นในบริเวณนิคมสร้างตนเอง จังหวัดลพบุรี รับนักเรียนสำเร็จมัธยมปีที่ 6 หรือมัธยมอาชีวศึกษาตอนปลายแผนกเกษตรมาเรียนต่ออีก 3 ปี ทาง การให้เงินอุดหนุนจำนวนหนึ่ง สำหรับปลูกที่พักรักษาและเป็นค่าอาหารของนักเรียน เมื่อเรียนสำเร็จแล้วมอบที่ดินให้คนละ 25 ไร่ เพื่อใช้เป็นแหล่งประกอบอาชีพต่อไป และโรงเรียนเกษตรกรรมสงเคราะห์แบบนี้ได้เปิดอีกแห่งหนึ่งที่จังหวัดปราจีนบุรี ในปี พ.ศ. 2505

นอกจากนี้ยังมีโรงเรียนเกษตรกรรมแผนใหม่ตั้งขึ้นที่จังหวัดอุดรธานี ในปี พ.ศ. 2504 สอนตามหลักสูตรระยะสั้นเพียง 5 เดือน เพื่อช่วยเหลือแนะนำในด้านวิชาการแก่ผู้ประสงค์ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ไม่จำกัดความรู้ผู้เข้าเรียน ต่อมาในปี พ.ศ. 2505 ได้ตั้งโรงเรียนแบบนี้ขึ้นที่จังหวัดชุมพรอีกแห่งหนึ่ง

พ.ศ. 2508 รัฐบาลสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันได้ช่วยจัดตั้งวิทยาลัยเทคนิคอีกแห่งหนึ่งที่จังหวัดขอนแก่น และยังได้จัดตั้งศูนย์วิศวกรรมเกษตรบางพูน จังหวัดปทุมธานี เมื่อ พ.ศ. 2511

พ.ศ. 2509 องค์การยูนิเซฟ (UNICEF) ได้ให้ความช่วยเหลือแก่กรมอาชีวศึกษา เพื่อปรับปรุงโรงเรียนการช่างสตรีในด้านหลักสูตรการเรียนการสอน ตลอดจนอุปกรณ์ต่างๆ มีโรงเรียนที่ได้รับการปรับปรุงตามโครงการนี้ 35 โรงเรียน

พ.ศ. 2510 มีการจัดตั้งเงินกู้ธนาคารโลก เพื่อพัฒนาอาชีวศึกษาเป็นเงินรวมทั้งสิ้นประมาณ 640 ล้านบาท โรงเรียนที่อยู่ในโครงการพัฒนานี้ เป็นประเภทเกษตรกรรม 10 แห่ง ประเภทช่างอุตสาหกรรม 15 แห่ง รวมทั้งวิทยาลัยครูอาชีวศึกษาเทเวศร์และวิทยาลัยเกษตรกรรมบางพระ ชลบุรี ทั้ง 2 สถาบันนี้ผลิตครูวิชาชีพ

โรงเรียนเกษตรกรรม 10 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนเกษตรกรรมกาฬสินธุ์ น่าน ชุมพร จันทบุรี พิษณุโลก เจ้าคุณทหาร (ลาดกระบัง) วิทยาลัยเกษตรกรรมเชียงใหม่ วิทยาลัยเกษตรกรรมนครศรีธรรมราช วิทยาลัยเกษตรกรรมสุรินทร์ และวิทยาลัยเกษตรกรรมบางพระ ส่วนโรงเรียนช่างอุตสาหกรรม 15 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนช่างกล 3 แห่ง (ช่างกลปทุมวัน ช่างกลลพบุรี และช่างกลพระนครเหนือ) และโรงเรียนการช่าง ส.ป.อ. เดิมอีก 11 แห่ง รวมทั้งวิทยาลัยครูอาชีวศึกษาเทเวศร์ด้วย การพัฒนาอาชีวศึกษาครั้งนี้ มีการก่อสร้างอาคารเรียนและโรงฝึกงานใหม่ ตลอดจนการจัดหาและติดตั้งเครื่องจักรกล ครูอาจารย์ได้ รับการฝึกอบรมในต่างประเทศ และในประเทศ ด้วยทุนรัฐบาลและทุนต่างประเทศรวมกันถึง 250 ทุน มหาวิทยาลัยโอคลาโฮมา สหรัฐอเมริกาได้ให้การช่วยเหลือทางวิชาการโรงเรียนการช่างที่ปรับปรุงแล้วได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็นโรงเรียนเทคนิค

พ.ศ. 2512 รัฐบาลออสเตรเลียได้ให้ความช่วยเหลือปรับปรุงทางวิชาการแก่โรงเรียนช่างกลพระนครเหนือตามแผนการโคลอมโบ จนทำให้โรงเรียนมีคุณภาพดีขึ้น ทางรัฐบาลออสเตรเลีย ส่งผู้เชี่ยวชาญมาประจำและทางรัฐบาลไทยส่ง

ครูอาจารย์ไทยไปอบรมศึกษาเพิ่มเติมที่ประเทศออสเตรเลีย

ในปีเดียวกันนี้ประเทศออสเตรเลียก็ได้ให้ความช่วยเหลือจัดตั้งโรงเรียนเทคนิคสัดหีบจังหวัดชลบุรี วิชาที่เปิดสอนมีช่างก่อสร้าง ช่างเครื่องยนต์ ช่างไฟฟ้า และเชื่อมโลหะแผ่น

นับจากปี พ.ศ. 2512 กรมอาชีวศึกษาได้รับความช่วยเหลือจากองค์การระหว่างประเทศ และมิตรประเทศต่างๆ ทำให้การอาชีวศึกษาได้รับการพัฒนาดีขึ้น มีการเปิดสอนถึงระดับปวส. ในสถานศึกษาหลายแห่งที่มีความพร้อม มีโรงเรียนได้รับการยกฐานะเป็นวิทยาลัย เช่น พณิชยการพระนคร

พ.ศ. 2514 ได้มีพระราชบัญญัติจัดตั้งสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าขึ้นให้แยกวิทยาลัยเทคนิคชลบุรี วิทยาลัยเทคนิคพระนครเหนือ วิทยาลัยโทรคมนาคม และวิทยาลัยวิชาการก่อสร้างออกจากกรมอาชีวศึกษา ไปสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย เปิดสอนระดับปวส. และระดับปริญญา โดยเฉพาะที่พระนครเหนือซึ่งสอนระดับ มศ.4-มศ.6 ด้วย หลักสูตรการศึกษาจะเปิดให้ผู้เรียนที่สำเร็จ มศ.6 ต่อระดับ ปวส. และผู้สำเร็จ ปวส. ได้รับการคัดเลือกให้ต่อระดับปริญญาด้วย

ในปีเดียวกันนี้ กรมอาชีวศึกษาได้เปลี่ยนชื่อโรงเรียนการช่างที่ได้รับการปรับปรุงจากโครงการพัฒนาอาชีวศึกษา (โครงการเงินกู้ธนาคารโลก) เป็นโรงเรียนเทคนิคทั้งหมด

พ.ศ. 2515 เพื่อให้สอดคล้องกับการขยายงานของกรมอาชีวศึกษา จึงได้มีการแบ่งส่วนราชการในกรมอาชีวศึกษาขึ้นใหม่แบ่งออกเป็น 9

กอง คือ สำนักงานเลขานุการกรม กองวิทยาลัย กองโรงเรียน กองแผนงาน กองการเจ้าหน้าที่ กองคลัง กองออกแบบก่อสร้าง กองบริการ เครื่องจักรกลและหน่วยศึกษานิเทศก์

พ.ศ. 2516 กระทรวงศึกษาธิการเปลี่ยนชื่อโรงเรียนการช่างสตรีเป็นโรงเรียนอาชีวศึกษา

พ.ศ. 2518 ได้มีพระราชบัญญัติจัดตั้งวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษาขึ้นเมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2518 ปัจจุบันวิทยาลัยนี้ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ พระราชทานชื่อใหม่ว่า “สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล”

วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษานี้ได้แยกสถานศึกษาจำนวน 28 แห่ง ออกจากกรมอาชีวศึกษาไปตั้งวิทยาเขตของวิทยาลัย เช่น วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา วิทยาเขตเทคนิคกรุงเทพฯ วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษานี้เปิดสอนถึงระดับปริญญาตรี สถานศึกษาที่แยกออกมาจากกรมอาชีวศึกษา 28 แห่ง ได้แก่ สถานศึกษาเกษตรกรรม 10 แห่ง คือ พืชัญโลก น่าน พระนครศรีอยุธยา ปทุมธานี กาฬสินธุ์ สุรินทร์ ลำปาง บางพระ (ชลบุรี) นครศรีธรรมราช และจันทบุรี สถานศึกษาช่างอุตสาหกรรม 10 แห่ง คือ เทคนิคกรุงเทพฯ ก่อสร้างอุเทนถวาย เทคนิคภาคพายัพ เทคนิคภาคใต้ เทคนิคภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เทคนิคขอนแก่น เทคนิคตาก เทคนิคนนทบุรี เทคนิคพระนครเหนือและวิทยาลัยครูเทพสวรรค์ สถานศึกษาคหกรรมศาสตร์ 3 แห่ง คือ พระนครใต้ โชติเวช และชุมพรเขตอุดมศักดิ์ สถานศึกษาด้านศิลปหัตถกรรม 1 แห่ง คือ เพาะช่าง และสถานศึกษาด้านพัฒนกรรม

4 แห่ง คือ พณิชยการพระนคร พณิชยการพระนครศรีอยุธยา บพิตรพิมุขและจักรพงษ์ ภูวนารถ นอกจากนี้คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้โอนศูนย์ฝึกต่อเรือหนองคายจากกรมการพลังงานแห่งชาติมาสังกัดกระทรวง ศึกษาธิการแล้วเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนอุตสาหกรรมต่อเรือหนองคาย สังกัดกรมอาชีวศึกษา เมื่อสถานศึกษา สังกัดกรมอาชีวศึกษาเดิม 28 แห่ง แยกตัวออกไปแล้ว กรมอาชีวศึกษามีสถานศึกษาอยู่ในสังกัดดังนี้

ระดับวิทยาลัยมี 6 แห่ง คือ วิทยาลัยช่างกลปทุมวัน (สถาบันเทคโนโลยีปทุมวัน) วิทยาลัยพณิชยการเชตุพน ชนบุรี บางนา วิทยาลัยเกษตรกรรมเจ้าคุณทหาร (ภายหลังโอนไปให้สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ในปีพ.ศ. 2522) และวิทยาลัยเทคนิคพิษณุโลก ระดับโรงเรียนประเภทช่างอุตสาหกรรม 74 โรงเรียน ประเภทคหกรรมศาสตร์ 36 โรงเรียน ประเภทเกษตรกรรม 21 โรงเรียน ประเภทหลักสูตรพิเศษได้แก่โรงเรียนสารพัดช่าง 10 โรงเรียน โรงเรียนอุตสาหกรรมต่อเรือหนองคายและศูนย์อบรมวิศวกรรมเกษตร

จากการที่ส่วนราชการสำคัญบางส่วนได้แยกตัวออกไปจากกรมอาชีวศึกษาคือ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าและวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา ทำให้มีการเคลื่อนไหวครั้งใหญ่ในกรมอาชีวศึกษาโดยมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสถานะของสถานศึกษา กล่าวคือกรมอาชีวศึกษาได้รวมโรงเรียนประเภทคหกรรมศาสตร์ช่างอุตสาหกรรมและประเภทหลักสูตรพิเศษที่อยู่ในจังหวัดเดียวกันเข้าด้วยกันให้ชื่อว่า “วิทยาลัยอาชีวศึกษาจังหวัด รวมทั้งหมด 64 วิทยาลัย ให้เสร็จสิ้นภายในปี พ.ศ. 2523

พ.ศ. 2523 กรมอาชีวศึกษาได้ดำเนินการตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ จัดตั้งศูนย์ฝึกวิชาชีพ (Area of Vocational Centers) ทั้งหมด 12 ศูนย์ อยู่ในเขตการศึกษาละ 1 ศูนย์ ศูนย์นี้จะรับผิดชอบในการจัดการเรียนการสอนและฝึกทักษะทางวิชาชีพให้แก่โรงเรียนมัธยมศึกษาทั้งของรัฐและเอกชนที่ไม่สามารถส่งของวัตถุประสงค์ของหลักสูตรมัธยมต้น พ.ศ. 2521 และหลักสูตรมัธยมปลาย พ.ศ. 2524 ได้เท่าที่ควร

พ.ศ. 2524-พ.ศ. 2526 กรมอาชีวศึกษาได้ปรับปรุงสถานะของสถานศึกษาต่อ กล่าวคือจากโรงเรียนอาชีวศึกษาเป็นวิทยาลัยอาชีวศึกษาจังหวัดแล้ว โรงเรียน เทคนิคก็ได้ยกฐานะเป็นวิทยาลัยเทคนิค โรงเรียนเกษตรกรรม ก็ได้ยกฐานะเป็นวิทยาลัยเกษตรกรรม และได้จัดตั้งโรงเรียนสารพัดช่างเพิ่มขึ้นในหลายจังหวัด เพื่อสนองความต้องการของประชาชน ในการเข้าศึกษาหลักสูตรระยะสั้น

พ.ศ. 2527 กรมอาชีวศึกษาได้ประกาศใช้หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) พ.ศ. 2527 และหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาเทคนิค (ปวท.) พ.ศ. 2527 ในสถานศึกษาทุกแห่ง หลักสูตรทั้งสองดังกล่าวนี้เป็นหลักสูตรที่แก้ไขปรับปรุงเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมและความต้องการของตลาดเป็นสำคัญ

พ.ศ. 2528 การศึกษาในระดับต่างๆ ของสถานศึกษาในสังกัดกรมอาชีวศึกษาได้รับการเน้นเพื่อให้เป็นระบบการศึกษาครบวงจร โดยให้ผู้ศึกษาเรียนแล้วนำไปปฏิบัติและประกอบอาชีพได้อย่างจริงจัง ทั้งนี้กรมอาชีวศึกษาได้ศึกษาและ

วิจัยปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน เช่น หลักสูตร หนังสือแบบเรียน ใบงาน อุปกรณ์ เครื่องมือ ตลอดจนพฤติกรรมของครูอาจารย์ นักเรียน ดังนั้นหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พ.ศ. 2524 ที่เคยใช้อยู่จึงได้รับการปรับปรุงใหม่ในปี พ.ศ. 2529 และได้นำไปใช้ในเวลาต่อมา

พ.ศ. 2530 กรมอาชีวศึกษาเริ่มประสบปัญหาจำนวนผู้สมัครเข้าเรียนลดลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเภทวิชาคหกรรมศาสตร์และเกษตรกรรม แต่จำนวนผู้สมัครประเภทช่างอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรมกลับเพิ่มมากขึ้น เพราะท้องตลาดมีความต้องการแรงงานด้านนี้มาก ดังนั้นกรมอาชีวศึกษาจึงมีเป้าหมายที่จะพัฒนาคุณภาพของการจัดอาชีวศึกษาแก่ทุกสถาบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณภาพของนักเรียนที่จบออกมา

ปัจจุบันกรมอาชีวศึกษาได้จัดการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ ในระบบเป็นการจัดการศึกษาตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพเทคนิค (ปวท.) ส่วนนอกระบบเป็นการจัดการศึกษาให้แก่ท้องถิ่นเป็นหลักสูตรระยะสั้น เช่น หลักสูตรเกษตรกรรมเคลื่อนที่ ส่วนสถานศึกษาจัดการศึกษานอกระบบ ที่ดำเนินการอยู่ เช่น โรงเรียนสารพัดช่าง ศูนย์ฝึกวิชาชีพ และวิทยาลัยเกษตรกรรม (จัดทำทั้งในและนอกระบบ) ในอนาคต กรมอาชีวศึกษาจะพยายามจัดการศึกษาทั้งในและนอกระบบให้แพร่หลายตามความต้องการของประชาชนในแต่ละท้องถิ่น ดังนั้น โรงเรียนสารพัดช่าง ซึ่งได้รับการปรับปรุงบทบาทเป็น

วิทยาลัยสารพัดช่างและศูนย์ฝึกวิชาชีพให้เป็นวิทยาลัยการอาชีพ โดยให้สถานศึกษาดังกล่าวสามารถจัดการศึกษาวิชาชีพทั้งในและนอกระบบได้อย่างกว้างขวางและสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและท้องถิ่นยิ่งขึ้นคือวิทยาลัยสารพัดช่าง

เพื่อเป็นแหล่งฝึกวิชาชีพในสาขาต่างๆ ที่ขาดแคลนและเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงานในจังหวัดที่จัดตั้งหรือจังหวัดใกล้เคียง เป็นการเพิ่มแหล่งศึกษาอบรมวิชาชีพระยะสั้นต่างๆ ให้แพร่หลายสู่ประชาชนและนักเรียนมัธยมในพื้นที่ให้มากยิ่งขึ้น เพื่อสามารถนำไปประกอบอาชีพอิสระ หรือใช้ในชีวิตประจำวัน

เปิดสอน 5 ประเภทวิชาคือช่างอุตสาหกรรม พณิชยกรรม คหกรรม ศิลปหัตถกรรม และเกษตรกรรม มีหลักสูตร 3 แบบ ดังนี้

1. หลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น
จัดสอนวิชาชีพระยะสั้นและฝึกอบรม

ให้กับประชาชนในพื้นที่ทุกแห่ง

2. หลักสูตรจัดแกนวิชาชีพมัธยมศึกษา
จัดให้กับนักเรียนมัธยมในพื้นที่ทุกแห่ง
3. หลักสูตร ปวช. สะสมหน่วยกิต

เปิดสอนหลักสูตรระดับ ปวช. สะสมหน่วยกิตให้กับกลุ่มผู้ด้อยโอกาส ได้มีโอกาสเข้าศึกษาหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเอง และพัฒนาทักษะวิชาชีพที่ตนประกอบอยู่ โดยได้วุฒิประกาศนียบัตร ปวช. เมื่อจบหลักสูตร

พ.ศ. 2538 มีการจัดตั้งวิทยาลัยการอาชีพขึ้น โดยกรมอาชีวศึกษาเห็นว่า ปัจจุบันประเทศไทยขาดแคลนแรงงานหลายสาขาในระดับต่างๆ และมีแนวโน้มว่าจะขาดแคลนต่อไปในแผน

พัฒนาระยะที่ 7-8 กรมอาชีวศึกษามีหน้าที่หลักในการผลิตกำลังคนในระดับช่างกึ่งฝีมือช่างฝีมือและช่างเทคนิค ผลิตคนได้ไม่เพียงพอ กับความต้องการของตลาดแรงงาน ประกอบกับสถานศึกษาในสังกัดมีจำนวนจำกัด ทำให้เป็นอุปสรรคในการรับนักเรียนเข้าศึกษา จึงมีเยาวชนจำนวนหนึ่งขาดโอกาสในการศึกษาวิชาชีพ ดังนั้นกรมอาชีวศึกษาจึงได้ทำโครงการจัดตั้งวิทยาลัยอาชีวพระระดับอำเภอขึ้นอย่างน้อยปีละ 10 แห่ง เพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาวิชาชีพและผลิตกำลังคนที่มีคุณภาพแก่ประเทศชาติ

วิทยาลัยการอาชีพเป็นสถาบันที่มีการเรียนการสอนทั้งในระบบ (หลักสูตร ปวช. ปวส. และปวท.) และนอกระบบ (ระยะสั้น) ทุกประเภทวิชาที่เปิดสอนมีช่างอุตสาหกรรม พณิชยกรรม ศิลปหัตถกรรม คหกรรมศาสตร์ และเกษตรกรรม

พ.ศ. 2536-พ.ศ. 2541 เป็นคาบเวลาที่นอกจากจะเป็นปีเฉลิมพระเกียรติกาญจนาภิเษกที่กรมอาชีวศึกษามีโครงการที่สำคัญ 2 โครงการคือ โครงการจัดตั้งวิทยาลัยเฉลิมพระเกียรติกาญจนาภิเษกและโครงการศึกษาพัฒนา อันเนื่องมาจากพระราชดำริแล้ว กรมอาชีวศึกษายังได้ปรับปรุงวิชาการให้ทันสมัย เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าขึ้นเรื่อยๆ โดยได้รับความช่วยเหลือจากประเทศต่างๆ และจากภายในประเทศโดยการส่งครูอาจารย์ไปศึกษาอบรมวิทยากรต่างๆ ณ สถานประกอบการนั้นๆ

4. วิทยาลัยเทคนิคกาญจนาภิเษก เชียงราย

จัดตั้งเมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม พ.ศ. 2538 มีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตกำลังคนประเภทช่างอุตสาหกรรมระดับ ปวช. ปวส. และปวท. สนองความต้องการของตลาดแรงงานให้มีความพร้อมทั้งด้านปริมาณและคุณภาพรองรับการพัฒนาที่เชื่อมโยงเศรษฐกิจของจังหวัดเชียงราย ตามนโยบายของรัฐบาลและให้เป็นศูนย์กลางการบริหารทางวิชาการและการวิเคราะห์วิจัยด้านอาชีวศึกษาแก่ภาครัฐบาลและเอกชน โดยเฉพาะสถานประกอบการที่ต้องการแรงงานด้านช่างฝีมือและช่างเทคนิคในสาขาต่างๆ ที่วิทยาลัยเปิดสอน

5. วิทยาลัยเทคนิคกาญจนาภิเษก อุดรธานี

จัดตั้งเมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ. 2538 มีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตกำลังคนประเภทช่างอุตสาหกรรมและธุรกิจระดับ ปวช. และ ปวส. เพื่อสนองความต้องการของตลาดแรงงานทั้งในท้องถิ่นและต่างประเทศ และช่วยเสริมวิทยาลัยเทคนิคอุดรธานี ที่มีจำนวนนักศึกษามากแต่วิทยาลัยมีเนื้อที่คับแคบ

6. วิทยาลัยเทคนิคกาญจนาภิเษก ปัตตานี

มีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตคนระดับกลางในสาขาที่เป็นความต้องการของตลาดแรงงานและสาขาที่เป็นเทคโนโลยีใหม่ให้มีปริมาณเพียงพอ และมีคุณภาพสูงยิ่งขึ้น สนองพระราชโองการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

นอกเหนือไปจากโครงการวิทยาลัยกาญจนาภิเษกทั้ง 6 แห่งนี้แล้ว กรมอาชีวศึกษายังได้จัดตั้งโครงการศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้

1. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย จังหวัดเพชรบุรี

คณะกรรมการบริหารงานโครงการได้ให้วิทยาลัยเกษตรกรรมเพชรบุรี ดำเนินงาน “งานอาชีพเกษตร” โดยการศึกษาทดลองนำผลงานศึกษาค้นคว้ามาสาธิตดำเนินงานใน งานกิจการเกษตร จะช่วยส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชน

2. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อน จังหวัดฉะเชิงเทรา

คณะกรรมการบริหารโครงการได้ให้วิทยาลัยเกษตรกรรมฉะเชิงเทราดำเนินงานศึกษาค้นคว้า ทดลอง และการฝึกอบรมเผยแพร่ให้ประชาชนได้ดำเนินกิจกรรมร่วมกับหน่วยงาน

3. โครงการศึกษาพัฒนาวิทยาลัยเกษตรกรรม นราธิวาส

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมวงศานุวงศ์ เสด็จพระราชดำเนินทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจพระราชทานพระราชดำริ และพระราชโองการให้วิทยาลัยเกษตรกรรมนราธิวาส และกรมอาชีวศึกษาปฏิบัติงานศึกษาค้นคว้า ทดลองการเกษตรเผยแพร่ให้ความรู้วิชาชีพแก่ประชาชนในท้องถิ่น รวมทั้งให้คณะครูอาจารย์ นักศึกษา ได้ศึกษาค้นคว้าทางการเกษตรแบบต่อเนื่องที่ส่งผลประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษา อาชีพเกษตรกรรม มีกิจกรรมที่สำคัญคือ

3.1 การศึกษาพัฒนาระบบปลูกยางพารา ตามพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ในพื้นที่ศึกษาทดลองระบบการปลูกศึกษาพันธุ์ยางพารา ร่วมกับกรมวิชาการเกษตร ศูนย์วิจัยยางพาราภาคใต้

3.2 การศึกษาพัฒนาการปลูกไม้ผลพันธุ์ดี (ลองกอง) ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ให้ศึกษาพัฒนาการรวบรวมผลไม้พันธุ์ดีของท้องถิ่นไว้เพื่อสืบสานดำรงพันธุ์ดี

3.3 การศึกษาพัฒนาการเลี้ยงไก่พันธุ์ผสมพื้นเมืองและไก่พันธุ์เก่าชั่ง (พันธุ์เบตง) ตามพระราชดำริสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ โปรดเกล้าฯ ให้ศึกษาพัฒนาการเลี้ยงไก่พื้นเมืองและไก่เก่าชั่ง เป็นการผลิตลูกไก่ผสมที่เหมาะสมกับการเลี้ยงไก่เนื้อ เพื่อส่งเสริมการผลิตอาหารโปรตีนของประชาชน โดยวิทยาลัยได้ศึกษาต่อเนื่องและผลิตลูกไก่พันธุ์ผสมจำนวน 1,000 ตัว

3.4 การส่งเสริมการเลี้ยงโคนมเกษตรกรรายย่อยรอบบริเวณวิทยาลัยฯ ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีที่ให้ศึกษาพัฒนานำเกษตรกรที่อยู่รอบๆวิทยาลัยฯ มาเป็นสมาชิกการพัฒนา โคนมที่สืบเนื่องจากวิทยาลัยฯ ได้มีโรงงานแปรรูปนมที่จะได้ศึกษาข้อมูลเป็นแนวทางส่งเสริมอาชีพการเลี้ยงโคนมต่อไปเป็นการศึกษาระบบต่อเนื่อง

โครงการตามพระราชดำริในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

กรมอาชีวศึกษารับสนองโครงการตามพระราชดำรินี้

1. การสนับสนุนการตกแต่งสถานที่บริเวณศูนย์ศิลปาชีพบางไทรในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

ทางกรมอาชีวศึกษาได้ดำเนินการพัฒนาและปรับปรุงสวนป่าบริเวณศูนย์ศิลปาชีพพิเศษบางไทรพื้นที่ประมาณ 50 ไร่ ให้มีความร่มรื่นตามธรรมชาติ โดยดำเนินการปลูกไม้ป่าธรรมชาติของไทยและไม้ในวรรณคดีไทย

2. โครงการควบคุมการขาดสารไอโอดีนตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามราชบรมมารีแก่โรคเอ๋ที่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน

3. โครงการส่งเสริมการออกกำลังกายของนักเรียนตาบอดภาคเหนือตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ทรงให้สถานศึกษา ค้นคว้า ประดิษฐ์อุปกรณ์ต่างๆ และในปี พ.ศ. 2531 วิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ได้คิดประดิษฐ์และดำเนินการสร้างสวนสุขภาพที่โรงเรียนสอนคนตาบอดภาคใต้ สุราษฎร์ธานี

4. โครงการสนามเด็กเล่น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ มีพระราชดำริให้จัดสร้างสนามเด็กเล่นให้กับโรงเรียนวัดสุทธธรรมาราม นครนายก สังกัด สปช. เป็นโรงเรียนที่รับบุตรหลานข้าราชการของโรงเรียนนายร้อย จ.ป.ร. กรมอาชีวศึกษาให้วิทยาลัยเทคนิครับผิดชอบ

5. โครงการเกษตรในอนาคตเพื่อสมาชิกนิคม เมื่อสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เสด็จเยี่ยมกิจการของวิทยาลัยเกษตรกรรมนราธิวาส ทรงมีพระราชดำรัสว่า

“ให้วิทยาลัยประสานกับนิคมสร้างตนเอง ดูว่านักศึกษาที่อยู่ในโครงการเกษตรกรรมใน อนาคตของวิทยาลัย เมื่อจบการศึกษาไปแล้ว จะสมัครเป็นสมาชิกนิคม เพื่อประกอบอาชีพ อีกระดับเกษตรกรรมและเป็นตัวอย่างแก่บุคคล อื่นจะได้หรือไม่”

6. โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันใน โรงเรียนตำรวจชายแดน เมื่อสมเด็จพระเทพรัตน- ราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ตามเสด็จพระ เจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถไปทรงเยี่ยม ประชาชนทุกภาคของประเทศ ทรงประจักษ์ด้วย พระองค์ว่าเยาวชนที่อยู่ในถิ่นทุรกันดารส่วนใหญ่ มีปัญหาสุขภาพ เนื่องจากขาดแคลนอาหาร

กรมอาชีวศึกษาร่วมกับกองบัญชาการ ตำรวจชายแดนจัดทำโครงการขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2524 ให้วิทยาลัยเกษตรกรรมเป็นผู้รับผิดชอบ จนถึง พ.ศ. 2534 ได้ดำเนินไปแล้ว 21 จังหวัด

7. โครงการฝึกอาชีพให้แก่นักเรียนใน โรงเรียนตำรวจชายแดน ตามพระราชดำริสมเด็จพระ เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

เป็นโครงการที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2531 มีจุดมุ่งหมายเพื่อฝึก อาชีพให้แก่นักเรียนโรงเรียนตำรวจชายแดนที่ไม่ อาจศึกษาต่อในระดับสูงได้ โดยเน้นอาชีพที่ เหมาะสมกับท้องถิ่นนั้นๆ และการแปรรูปวัสดุใน ท้องถิ่น

อนึ่งกรมอาชีวศึกษาได้รับความช่วยเหลือ จากต่างประเทศในด้านการปรับปรุงวิชาการทาง ด้านเทคโนโลยีให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงทาง ด้านเทคโนโลยี ประเทศต่างๆ ที่ให้ความช่วยเหลือมีดังนี้

การดำเนินความช่วยเหลือ/ความร่วมมือจากต่างประเทศของกรมอาชีวศึกษา ในปี พ.ศ. 2538-พ.ศ. 2539

โครงการ/แหล่งความช่วยเหลือ/ ระยะเวลา	วัตถุประสงค์และเป้าหมาย การดำเนินการ	ค่าใช้จ่าย	
		ความช่วยเหลือ	งปม. สมทบ
1. โครงการร่วมมือจัดตั้งศูนย์ฝึก อบรมช่างเทคนิคอุตสาหกรรม ก้าชกรรมชาติ ไทย-แคนาดา แหล่งความช่วยเหลือ : รัฐบาลแคนาดา	- วิทยาลัยเทคนิคสมุทร ปราการและ The British Columbia Instiute of Technology - ร่วมกันเพื่อผลิตช่างเทคนิค และฝึกอบรมสนองความ ต้องการของธุรกิจอุตสาหกรรม ก้าชกรรมชาติโดย	81,426,679 (เหรียญแคนา ดา)	10,859,534 (บาท)

โครงการ/แหล่งความช่วยเหลือ/ ระยะเวลา	วัตถุประสงค์และเป้าหมาย การดำเนินการ	ค่าใช้จ่าย	
		ความช่วยเหลือ	งปม. สมทบ
ระยะเวลา : พ.ศ. 2537-2541	<ol style="list-style-type: none"> 1. ฝึกอบรมครู-อาจารย์เพื่อเป็นผู้สอนสาขาวิชาชีพ ธรรมชาติจำนวน 12 คน 2. เปิดสอน ปวส. สาขาช่าง เทคนิคอุตสาหกรรมวิชาชีพ ธรรมชาติ ปีละ 60 คน 	62 ล้านบาท	
<p>2. โครงการพัฒนาการจัดการ วิทยาลัยเกษตรกรรมกรม อาชีวศึกษา</p> <p>แหล่งความช่วยเหลือ: ประเทศ เดนมาร์ก</p> <p>ระยะเวลา : พ.ศ. 2537-2539</p>	<ul style="list-style-type: none"> - เพื่อให้กรมอาชีวศึกษาและ วิทยาลัยเกษตรกรรม สามารถเผชิญและปรับตน ให้เป็นไปตามความต้องการ ของท้องถิ่นภายใน 5 ปี - ดำเนินการ ณ วิทยาลัย เกษตรกรรม 4 แห่ง วช. สุพรรณบุรี วช. นครสวรรค์ วช. อุบลราชธานี และ วช. นราธิวาสในการพัฒนาด้าน การจัดการกิจการภายนอก ด้านหลักสูตรและการเรียน การสอน 		
<p>3. โครงการเพื่อพัฒนาสาขาที่ ขาดแคลนและความต้องการ เทคโนโลยี</p> <p>แหล่งความช่วยเหลือ : รัฐบาลญี่ปุ่นโดย JICA</p> <p>ระยะเวลา : พ.ศ. 2536-2540</p>	<ul style="list-style-type: none"> - พัฒนาครู-อาจารย์ในสาขา Mechatronic Engineer- ing - จัดตั้งภาควิชา Mecha- tronic และเปิดสอนระดับ ปริญญาตรี ณ วิทยาลัย ช่างกลปทุมวัน 	124 ล้านบาท	80.8 ล้านบาท

โครงการ/แหล่งความช่วยเหลือ/ ระยะเวลา	วัตถุประสงค์และเป้าหมาย การดำเนินการ	ค่าใช้จ่าย	
		ความช่วยเหลือ	งปม. สมทบ
<p>4. โครงการความร่วมมือกับ รัฐบาลเบลเยียม เพื่อพัฒนา เทคนิคและอาชีวศึกษาในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ: ปรับปรุง หลักสูตรสาขาเทคโนโลยีการ ผลิต วิทยาลัยเทคนิคอุดรธานี</p> <p>ระยะเวลา : พ.ศ. 2538-2541</p>	<ul style="list-style-type: none"> - เพื่อพัฒนาครู-อาจารย์ ผู้ เรียนและบุคลากรในสถาน ประกอบการในสาขา เทคโนโลยีการผลิตด้าน Advance Technology - พัฒนาครู ภัณฑ และ อุปกรณ์การศึกษาในสาขา ดังกล่าว - เสริมสร้างทักษะแก่นัก ศึกษาในการใช้เครื่องมือ สมัยใหม่ 	13.9 ล้านบาท	7.7 ล้านบาท
<p>5. โครงการเงินกู้เพื่อพัฒนา เครื่องมืออุปกรณ์และบุคลากร ในสถานศึกษาสังกัดกรม อาชีวศึกษา</p> <p>แหล่งเงินกู้ : กองทุนความ ร่วมมือทางเศรษฐกิจโพ้น ทะเลแห่งญี่ปุ่น(OFCF)</p> <p>ระยะเวลา : พ.ศ. 2537-2541</p>	<ul style="list-style-type: none"> - เพื่อพัฒนาสมรรถภาพ กำลังคนของวิทยาลัย เทคนิคใน 5 สาขาวิชาคือ ช่างไฟฟ้ากำลัง ช่างอิเล็กทรอนิกส์, ช่างเทคนิคการ ผลิต ปีโตรเคมี เทคโนโลยี และอุตสาหกรรมการต่อเรือ - เป้าหมายเพื่อจัดการก่อสร้างอาคารโรงฝึกงานการ จัดซื้อจัดหาเครื่องมือ อุปกรณ์ และฝึกอบรมครู อาจารย์ในวิทยาลัยเทคนิค 20 แห่ง และสถาบัน พัฒนาครูอาชีวศึกษา 	เงินกู้วงเงิน 1,913.3 ล้านบาท	569 ล้านบาท

โครงการ/แหล่งความช่วยเหลือ/ ระยะเวลา	วัตถุประสงค์และเป้าหมาย การดำเนินการ	ค่าใช้จ่าย	
		ความช่วยเหลือ	งปม. สมทบ
6. โครงการความร่วมมือกับ รัฐบาลเบลเยียม เพื่อพัฒนา เทคนิคและอาชีวศึกษาในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ : โครงการ การปรับปรุงหลักสูตรอาชีว ศึกษาระยะสั้น ณ วิทยาลัย สารพัดช่าง นครราชสีมา ระยะเวลา : พ.ศ. 2538-2541	- จัดตั้งศูนย์ผลิตสื่อการเรียนการสอนหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ณ วิทยาลัยสารพัดช่างนครราชสีมา - ปรับปรุงระบบการฝึกวิชาชีพระยะสั้น	24.5 ล้านบาท	10.9 ล้านบาท
7. โครงการความช่วยเหลือจาก รัฐบาลออสเตรเลีย สำหรับ วิทยาลัยเทคนิคสตั๊ดทึบ ระยะเวลา : พ.ศ. 2533-2537	- เพื่อปรับปรุงอุปกรณ์การเรียนการสอน - ฝึกอบรมบุคลากร	26 ล้านบาท	
8. โครงการความร่วมมือระหว่าง กรมอาชีวศึกษาและ SAIT ด้านเทคโนโลยีสื่อสาร แหล่งความช่วยเหลือ : ประเทศแคนาดาภายใต้โครงการ พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (CIDA) ระยะเวลา : พ.ศ. 2537-2539	- พัฒนาบุคลากรหลักสูตร การเรียนการสอนสาขา เทคโนโลยีสื่อสารระดับ ปวส. ในวิทยาลัย 5 แห่ง - ให้วิทยาลัยทั้ง 5 แห่งเป็น ศูนย์ต้นแบบของการ จัดการเรียนการสอนด้าน เทคโนโลยีสื่อสาร - วิทยาลัยทั้ง 5 แห่ง ได้แก่ วท. ดอนเมือง วท. ฉะเชิง- เทรา วท.หาดใหญ่ วท.ขอนแก่น วท. ลำปาง	19.9 ล้านบาท	7.4 ล้านบาท

โครงการ/แหล่งความช่วยเหลือ/ ระยะเวลา	วัตถุประสงค์และเป้าหมาย การดำเนินการ	ค่าใช้จ่าย	
		ความช่วยเหลือ	งปม. สมทบ
<p>9. การเพาะเลี้ยงและแปรรูป ผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ วิทยาลัย เกษตรกรรมระนอง</p> <p>แหล่งความช่วยเหลือ : เดนมาร์ก</p> <p>ระยะเวลา : พ.ศ. 2537-2540</p>	<p>- เพื่อพัฒนาทรัพยากร มนุษย์ด้านการประมงและ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ</p>	1แสนบาท(ไม่ รวมผู้เชี่ยวชาญ)	3 ล้านบาท
<p>10.โครงการความร่วมมือปรับปรุง ศูนย์อาชีวศึกษาโพนยัง ประเทศลาว</p>	<p>- เพื่อให้ความร่วมมือพัฒนา โรงเรียนอาชีวศึกษาโพนยัง ให้เป็นต้นแบบการจัด อาชีวศึกษาของลาว โดย การพัฒนาบุคลากรและ หลักสูตร 4 สาขาวิชาคือ ช่างก่อสร้าง เกษตรกรรม ตัดเย็บเสื้อผ้า และสาขา ไฟฟ้า</p>		30 ล้านบาท
<p>11.โครงการความร่วมมือกับประ เทศเวียดนาม</p> <p>ระยะเวลา : พ.ศ. 2538</p>	<p>- เพื่อพัฒนาบุคลากรด้าน ช่างอุตสาหกรรมและคห - กรรมศาสตร์ของศูนย์ อาชีวศึกษาดำเนินโดย สถาบันพัฒนาครูอาชีว ศึกษาเป็นผู้ดำเนินการ</p>		6 ล้านบาท

โครงการความร่วมมือระหว่างกรมอาชีวศึกษากับเอกชน

เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีการผลิตและการบริการเป็นไปอย่างรวดเร็ว เพื่อให้ครูอาจารย์ของกรมอาชีวศึกษามีความรู้ความสามารถปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว กรมอาชีวศึกษาจึงได้ขอความร่วมมือจากภาคเอกชน เพื่อส่งบุคลากรของกรมอาชีวศึกษาเข้ารับการฝึกอบรมในโครงการดังนี้

1. บริษัท อโต้อัลลายแอนซ์ประเทศไทย จำกัด

เป็นความร่วมมือกับภาคเอกชนในการพัฒนาครูอาจารย์ ผู้ทำหน้าที่สอนสาขาวิชาช่างยนต์ และสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรม การผลิตรถยนต์ ให้มีความรู้ความก้าวหน้าทันการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีสำหรับนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอนในสถานศึกษา และเรียนรู้ชีวิตจริงของการทำงานในโรงงาน โครงการนี้กรมอาชีวศึกษาได้ลงนามในความร่วมมือกับบริษัทดังกล่าว เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2540 การดำเนินงานมีสถานศึกษาภาคตะวันออก 5 แห่ง เข้าร่วมโครงการคือ วิทยาลัยเทคนิคสัตหีบ วิทยาลัยเทคนิคชลบุรี วิทยาลัยการอาชีพบางละมุง วิทยาลัยการอาชีพพนัสนิคม และวิทยาลัยสารพัดช่างชลบุรี

2. บริษัท เทลคอมเอเชีย คอร์ปอเรชั่น จำกัด

ช่วยจัดฝึกอบรมครูอาจารย์ผู้สอนวิชาโทรคมนาคม จำนวน 70 คน จากสถานศึกษา 27 แห่ง

แนวโน้มการพัฒนาการจัดอาชีวศึกษาไทย

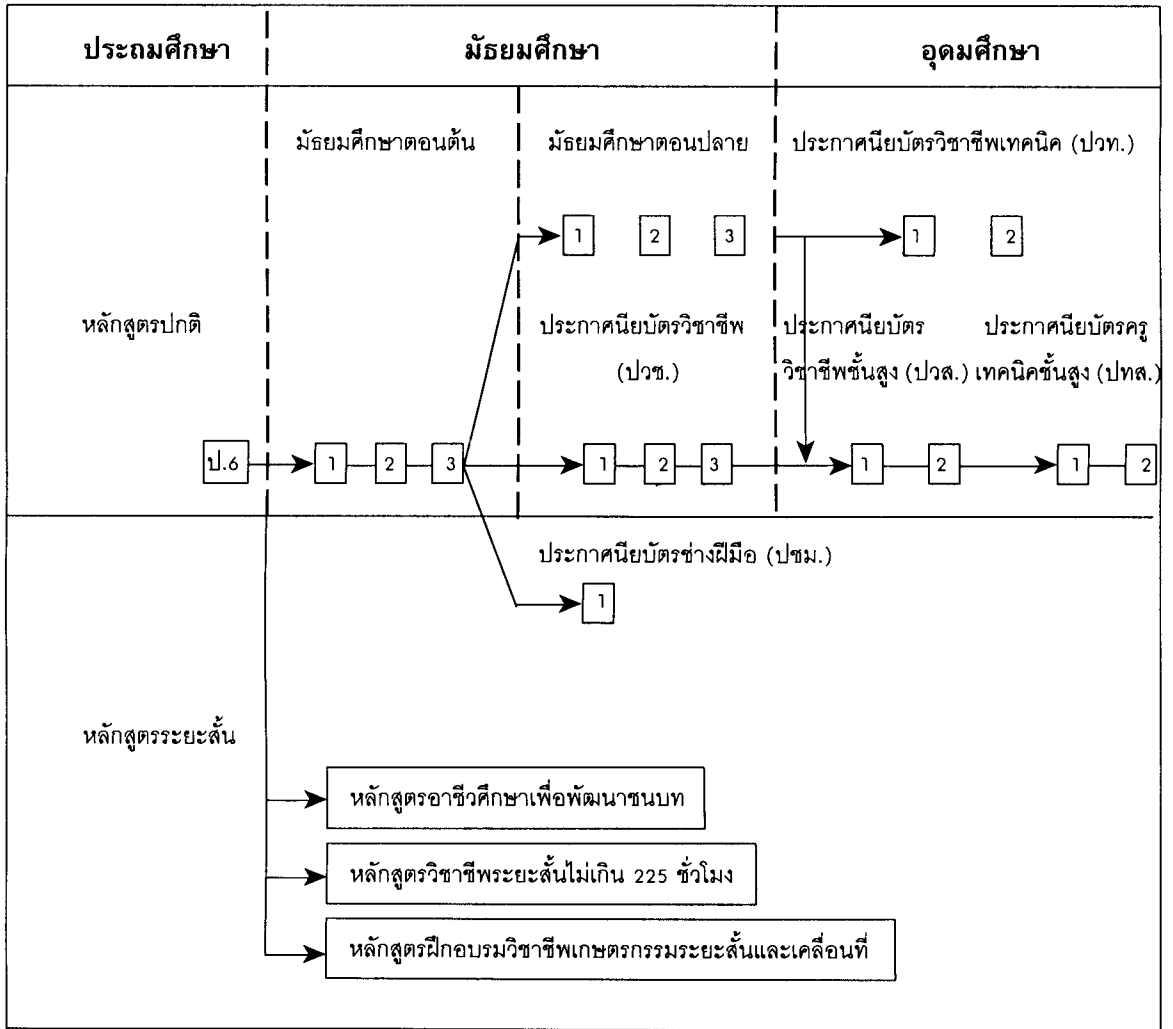
การจัดอาชีวศึกษาของไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนกระทั่งถึงปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าการพัฒนาขึ้นเรื่อยๆ ตามวันเวลาที่ผ่านไป เป็นระบบสากลมากขึ้น เช่น มีการเรียนการสอนทั้งในระบบและนอกระบบจากหลักสูตรระยะสั้นและระยะยาว มีสถานศึกษาประเภทต่างๆ ที่จะรับผู้เรียนเข้าเรียนในสาขาต่างๆ หลายระดับ ตลอดจนการปรับปรุงครูบาอาจารย์ มีการติดตามผลสำเร็จของนักเรียน ตลอดจนการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้มีความทันสมัย สามารถสนองความต้องการของตลาดได้ดี

ในปีการศึกษา พ.ศ. 2541 มีจำนวนสถานศึกษาประเภทต่างๆ ทั่วประเทศดังนี้

วิทยาลัยเทคนิค	116	แห่ง
วิทยาลัยอาชีวศึกษา	46	แห่ง
(รวมวิทยาลัยพณิชยกรรม)		
วิทยาลัยเกษตรกรรม	48	แห่ง
วิทยาลัยสารพัดช่าง	54	แห่ง
วิทยาลัยการอาชีพ	149	แห่ง

ในแผนภูมิแสดงระดับการจัดอาชีวศึกษาของกรมอาชีวศึกษาที่แสดงการจัดการเรียนการสอนให้แก่บุคคลต่างๆ ไป ทั้งในระบบและนอกระบบ จากสถานศึกษาประเภทต่างๆ ของกรมอาชีวศึกษา

แผนภูมิ : ระบบการจัดอาชีวศึกษาของกรมอาชีวศึกษา (ปี พ.ศ. 2540-2541)

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ, ครบรอบ 57 ปี, หน้า 103.

และเนื่องจากการอาชีวศึกษาไทยมีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่มีความสำคัญอย่างยิ่งกรมอาชีวศึกษาเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาด้านนี้

ควรจะให้ความสนใจใส่ใจ สนใจ และติดตามความรู้ การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการอาชีวศึกษาด้านสากลด้วย โดยเฉพาะการรักษาคุณภาพของการจัดอาชีวศึกษา

พิชัย ศิริทัศนกุล

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2435-พ.ศ. 2507 ครอบรอบ 72 ปี. โรงพิมพ์คุรุสภา, 2507.
- กระทรวงศึกษาธิการ. 46 ปี ทองของคุณภาพ. กรมอาชีวศึกษา บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2530.
- _____. ครอบรอบ 50 ปี. แผนกช่างพิมพ์วิทยาลัยสารพัดช่าง, 2534.
- _____. ครอบรอบ 52 ปี. โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, 2536.
- _____. ครอบรอบ 53 ปี. โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2537.
- _____. ครอบรอบ 54 ปี. โรงพิมพ์คุรุสภา, 2538.
- _____. ครอบรอบ 55 ปี. โรงพิมพ์คุรุสภา. 2539.
- _____. ครอบรอบ 56 ปี. โรงพิมพ์คุรุสภา. 2540.
- _____. ครอบรอบ 57 ปี. โรงพิมพ์คุรุสภา. 2541.
- กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. “ลายพระหัตถ์เกี่ยวกับการศึกษา,” ใน ประมวลพระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส. หน้า 597-609 โรงพิมพ์มหามงกุฎราชวิทยาลัย, 2514.
- เจนจิตต์ ฤๅชฌบุตร. “ศิลปหัตถศึกษา,” ใน งานศิลปหัตถกรรมนักเรียนครั้งที่ 35. หน้า 169. ประเสริฐการพิมพ์.
- ถาวร สารวิทย์. การอาชีวศึกษาและเทคโนโลยีศึกษา. แผนกเอกสารและการพิมพ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, 2529.
- ธนู แสงศักดิ์. โครงการช่างฝีมือ ส.ป.อ. กับการพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรม. หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมอาชีวศึกษา ศูนย์ฝึกและอบรมครูอาชีวศึกษา วัดเทพนารี, 2503. อัดสำเนา
- ธนู แสงศักดิ์และชูใจ ศรีรัตน์. รวมบทความอาชีวศึกษา. โรงพิมพ์วิทยากร, 2517.
- ธีระ กัณหา. “ประวัติการจัดการศึกษาฝึกหัดครูเกษตรกรรม,” ใน หนังสือที่ระลึกงานศิลปหัตถกรรมครั้งที่ 30. หน้า 129-162, โรงพิมพ์เพชรรัตน์, 2510.
- บุญเจือ องค์กรประดิษฐ์. “รำลึกย้อนหลัง,” หนังสือที่ระลึกงานศิลปหัตถกรรมนักเรียน ครั้งที่ 25 ครอบรอบ 50 ปี. หน้า 27-30, โรงเรียนช่างพิมพ์เพชรรัตน์, 2505.
- ประมวลสุภามิตพระราชนิพนธ์ ในสมเด็จพระรามาธิบดี ศรีสินทรมหาวชิรุฑ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. หน้า 168-169. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พ.อ.กบิล ตาดะนันท์.
- รววิทย์ วศิณสรกร. การศึกษาของไทย. พิมพ์ครั้งที่ 3. บริษัทสารมวลชน, 2519.
- วิชัย แหวนเพชร. เทคนิคและวิธีการสอนอุตสาหกรรมศึกษา. ฝ่ายวิชาการ วิทยาลัยครูพระนคร 2530. อัดสำเนา